

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

Консенсуалне форме у кривичном поступку

(мастер рад)

Ментор
Др Иван Илић, Доцент

Студент
Милица Лилић
Број индекса: М 012/18-О

Ниш, 2019.

САДРЖАЈ

УВОД	1
I. ПОЈАМ И ПОДЕЛА КОНСЕНСУАЛНИХ ФОРМИ	3
II. ИСТОРИЈАТ ПРИМЕНЕ КОНСЕНСУАЛНИХ ФОРМИ	5
1. Настанак и развој у англосаксонском правном систему	5
2. Настанак и развој у континенталном правном систему	7
III. ОПОРТУНИТЕТ КАО КОНСЕНСУАЛНА ФОРМА	10
1. Примена начела опортунитета према пунолетним лицима	13
1.1. Одлагање кривичног гоњења	13
2. Примена начела опортунитета у поступку према малолетним лицима	17
2.1. Условни опортунитет	18
3. Примена начела опортунитета у поступку према правним лицима	21
IV. СПОРАЗУМ О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА	22
1. Појам, дефиниција и значај споразума о признању кривичног дела	23
2. Споразум о признању кривичног дела и начела кривичног поступка	26
2.1. Споразум о признању кривичног дела и принцип једнакости	26
2.2. Споразум о признању кривичног дела и претпоставка невиности	27
3. Карактеристике споразма о признању кривичног дела	28
4. Поступак закључења споразума о признању кривичног дела и одлуке суда	30
5. Споразум о признању кривичног дела у Статуту, Правилнику о поступку и доказима и пракси Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију	33
6. Емпиријско истраживање о примени споразума о признању кривичног дела у пракси	35
V. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ	38
1. Услови за закључење споразума о сведочењу окривљеног	39
2. Поступак закључења и садржај споразума о сведочењу окривљеног	42
VI. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОСУЂЕНОГ ЛИЦА	48
1. Закључење споразума о сведочењу осуђеног лица	49
2. Садржај споразума	52
3. Одлучивање о споразуму	54
4. Испитивање осуђеног сарадника	55
5. Везаност суда за одлуку о прихватању споразума	58

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	59
ЛИТЕРАТУРА	66
ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА	68
Закони и подзаконски акти	68
Судска пракса	68
САЖЕТАК	69
SUMMARY.....	70
БИОГРАФИЈА.....	71

УВОД

Консенсуалне форме представљају незаобилазне инситуе, било у ангосаксонском или континенталноправном систему, којима се успешно избегава, скраћује или окончава кривични поступак. Данас практично да не постоји већи реформски захват у националном кривичном процесном праву без увођења неког облика консенсуалног решавања кривичног поступка.¹ Чак и у оквирима међународног права, приликом суђења за најтежа кривична дела, све се више фаворизује примена консензуса на тај начин избегавајући дуготрајне судске поступке, закључивањем споразума између тужилаштва и одбране.

Иако карактеристичне за англосаксонски правни систем, консенсуалне форме све ширу и чешћу примену добијају у континенталном праву, па тако и у праву Републике Србије. У континенталном правном систему јављају се тек педесетих година двадесетог века, а под утицајем јачања значаја и вредности појединца наспрам државних вредности, те мењањем свести о самој сврси кажњавања. Иако су извесни облици консенсуалних форми постојали и раније, тек реформном кривичнопроцесног законодавства РС (односно доношењем Законика о кривичном поступку² из 2001 године)³ консенсуалне форме добијају важну улогу у кривичнопроцесном законодавству и знатно ширу примену.

Код консенсуалних форми, долази до одступања класичног поимања кривичног поступка као сукоба супротстављених странака са једне стране, и суда као неприкосновеног арбитра са друге стране. Кооперативност и консенсуализам у поступку могу бити од вишеструког значаја како са становишта општих тако и индивидуалних интереса. Активнија улога окривљеног у том правцу, доприноси јачању његове процесне позиције и истицању његовог статуса као истинског субјекта поступка. Осим тога, казна изречена у условима кооперативног држања окривљеног обећава већи ресоцијализаторски ефекат.⁴ Консенсуалне форме усмерене су пре свега ка ублажавању тензија које произилазе из конфликта учиниоца и средине, нуде бољи одговор на очекивања жртве кривичног дела, не производе стигматизајуће ефекте, боље одговарају захтевима

¹ А. Крстуловић, *Нагодбе странака у сувременом казненом поступку*, Хрватско удружење за казнене знаности и праксу, Министарство унутрашњих послова Републике Хрватске, Загреб, 2007. године, предговор XI.

² У даљем тексту ЗКП.

³ Законик о кривичном поступку, *Сл.лист СРЈ*, бр. 70/2001 и 68/2002 и *Сл. гласник РС*, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 72/2009 и 76/2010.

⁴ С. Бркић, *Кривично процесно право II*, Правни факултет Нови Сад, Нови Сад, 2016. године., стр.13.

ресоцијализације, минимализују улогу кривичног правосуђа а тиме доприносе и њиховој рационализацији. Са друге стране, погрешно поимање и примена ових процесних института, представља претњу правилном и потпуном утврђивању чињеница у кривичном поступку, из ког разлога треба бити опрезан приликом њихове примене, како не би дошло до њихове злоупотребе.⁵

Због великог броја предности које настају применом консенсуалних форми (које се огледају у бржем, ефикаснијем и економичнијем вођењу кривичног поступка) а са друге стране због чињенице да су исте реалативно нови институти преузети из упоредног права, (те да су недовољно теоријски а сигурно недовољно практично истраживане), као и због могућих злоупотреба и проблема који могу настати применом ових форми, сматрамо да је неопходна њихова детаљнија анализа, из ког разлога ће консенсуалне форме бити предмет овог рада.

У раду ћемо пре свега теоријски размотрити институте у којима се огледа примена консензуса у кривичнопроцесном праву РС, потом ћемо указати на њихове циљеве, сврху прописивања, предности и недостатке, евентуалне проблеме и недоумице приликом њихове примене, са освртом на историјски развој консенсуалних форми.

Увидом у статистичке податке о примени споразума о признању кривичног дела на територији Вишег суда у Нишу и анализом истих, утврдићемо да ли и у којој мери се једна од консенсуалних форми примењује, какав је исход њене примене и да ли се применом исте остварује сврха прописаног института.

Претежнији део рада односиће се на споразуме које окривљени али и осуђени могу да закључе, у којима је примена консензуса видљива и из самог назива ових института (реч је о споразуму о признању кривичног дела, споразуму о сведочењу окривљеног и споразуму о сведочењу осуђеног), док ће се други део рада односити на примену начела опортунитета, које такође (додуше не тако видно као код напред наведених споразума) захтева неки вид договора између кривичнопроцесних субјеката, при чему сваки од њих стиче извесне бенефите.

Приликом израде рада користићемо се пре свега нормативним методом, (применом кога ћемо утврдити шта све може потпасти под појам консенсуалних форми према

⁵ И. Илић, *Утицај консенсуалних процесних форми на утврђивање и доказивање чињеница у кривичном поступку*, у „Право пред изазовима савременог доба“, Правни факултет Ниш, 2018. године, стр. 377.

важећем законодавству РС, потом извршити тумачење правних норми које се односе на институте које могу потпасти под овај појам, утврдити и у којој се мери позитивноправни прописи који се односе на консенсуалне форме примењују у пракси) а затим и компаративном, дескриптивном и методом студије случаја.

I. ПОЈАМ И ПОДЕЛА КОНСЕНСУАЛНИХ ФОРМИ

Консенсуалност, иако на први поглед неспојива, је честа појава у кривичном поступку. Како је консензус (споразум) феномен, који у кривичном поступку може обухватати многобројна лица, огледати и примењивати у различитим фазама кривичног поступка, не може се дати јединствена дефиниција консенсуалних форми. Према једној од дефиниција која се међу теоретичарима често истиче и прихвата, консензус у кривичном поступку подразумева могући договор странака, пре или током трајања кривичног поступка, о начину избегавања или окончању кривичног поступка.⁶

Како не постоји јединствена дефиниција о појму консенсуалних форми, међу теоретичарима не постоји сагласност око тога који се све институти могу подвести под појам консенсуалних форми. У најужем опсегу, споразум странака обухватао би само договор (писмени и усмени) о предмету оптужбе и/или кривичној санкцији, којем су претходили преговори, на темељу којег окривљени признаје кривицу, а заузврат од тужиоца добија одређене уступке у погледу садржаја оптужбе односно врсте и/или мере кривичне санкције. У најширем смислу споразумом би се обухватао усмени или писмени договор али и изричити или прећутни пристанак окривљеног, који се садржајно може односити на садржај оптужбе, кривичну санкцију, облик поступка, те на покретање односно одустанак од његовог вођења.⁷ Тако би се, према најширем схватању у консенсуалне форме (које постоје и примењују се у кривичнопроцесном законодавству РС) могла уврстити примена начела опортунитета која се огледа у условном одлагању кривичног гођења и то како према пунолетним учиниоцима кривичних дела тако и према и према правним лицима и малолетницима (код којих је могућ условни опортунитет или условна обустава поступка), одбацивање кривичне пријаве из разлога правичности, те

⁶ Г. Томашевић, *Кривично процесно право- опити део*, Правни факултет Сплит, Сплит, 2009.године, стр. 154.

⁷ А. Крстуловић, *op.cit.*, стр.3.

споразум о признању кривичног дела, споразум о сведочењу окривљеног, споразум о сведочењу осуђеног лица.

Осим разлика у интерпретацији појма споразума, немогућност једнозначног дефинисања појма консенсуалних форми, узрокована је и различитим циљевима чијој реализацији поједини облици консенсуалних форми служе. Ти циљеви уопштено гледано, могу се поделити у две велике групе: криминално политичке циљеве и циљеве растерећења правосуђа, при чему поједини облици консенсуалних форми, могу служити реализацији само једог циља, док чешће служе реализацији обеју група циљева.⁸

Постоје различите поделе консенсуалних форми, али их теоретичари најчешће у две велике групе: 1. поступке којима се избегава покретање кривичног поступка, или се кривични поступак привремено окончава без доношења мериторне одлуке и 2. поступке којима се на темељу договора односно изричитог или прећутног пристанка окривљеног убрзава доношење осуђујуће пресуде кроз битно скраћење или избегавање доказног поступка.⁹ Једна од подела класификује их на страначке нагодбе и одлагање кривичног гоњења.¹⁰

Како појам консензуса и у грађанскоправној области (у којој има знатно ширу примену) подразумева изричиту али и прећутну сагласност страна, те се иста може огледати у различитим облицима, чињењем извесних уступака обеју страна у поступку, мишљења смо да се и у кривичнопроцесном праву, појам консензуса треба тумачити тако да исти обухвата не само оне институте који у себи носе назив „споразум“ (реч је о споразуму о признању кривичног дела, споразум о сведочењу окривљеног лица и споразум о сведочењу осуђеног лица) већ и све облике прећутних сагласности између учесника у кривичном поступку, из ког разлога је у овом раду прихваћено најшире схватање појма консенсуалних форми, те ће тако предмет мастер рада бити разматрање како свих врста споразума познатих кривичнопроцесном законодавству РС, тако и примена начела опортунитета.

⁸ А. Крстуловић, *op.cit.*, стр.3.

⁹ *Ibid.*, стр.4.

¹⁰ С. Кнежевић, *Кривично процесно право-општи део*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2015. године, стр. 38.

II. ИСТОРИЈАТ ПРИМЕНЕ КОНСЕНСУАЛНИХ ФОРМИ

1. Настанак и развој у англосаксонском правном систему

Како смо већ поменули, консенсуалне форме најпре се јављају у англосаксонском правном систему у коме је оштећено лице (или неко друго приватно лице) било овлашћено да покрене крвично гоњење против учиниоца крвичног дела, што је резултирало стварањем института у којима долази до мешања јавноправних и приватноправних елемената, па тако и настанка консенсуалних форми.

У САД, први случајеви споразума о признању крвичног дела (*plea bargaining*) између јавног тужиоца и окривљеног потичу још од почетка деветнаестог века. Први случајеви споразума закључивани су за лакша крвична дела, а веома ретко за убиства и друга тешка крвична дела.

За разлику од данас, тада суд није учествовао у поступку закључивања споразума о признању крвичног дела, нити је могао онемогућити тужиоцу да се са окривљеним договори око врсте и висине казне коју тужилац сматра довољном. На почетку је за прохибициона дела била запрећена казна у фиксном износу тако да су окривљени унапред знали тачну казну која ће им бити изречена након што тужилац одустане од гоњења за поједине тачке из оптужнице.

Оваква ситуација се променила 1852. године, када је донета законодавна забрана унилатералног доношења одлуке о прекиду поступка у прохибиционим предметима, али не и забрану закључивања споразума. Тек крајем деветнаестог века судије преузимају улогу у закључивању споразума о признању крвичних дела. У периоду крајем деветнаестог и почетком двадесетог века, с обзиром на огромно повећање броја парничних предмета (у којима је одлучујућу улогу имала порота), судије, које су за разлику од парничног, у крвичном поступку били „господари санкције“ били су јако заинтересовани за брзо окончање крвичних поступка и изрицање блажих крвичних санкција. Тако је рецимо у 1859. години, просечан број решених крвичних поступака пред Окружним судом у Middlesexu износио 3,3 по дану док 1859. године чак 12,4.¹¹ Са друге стране, окривљени су пристајали на закључивање споразума о крвичном делу с

¹¹ А. Крстуловић, *op.cit.*, стр. 23.

обзиром да ће у том случају одлука о кривичној санкцији сигурно бити повољнија за окривљеног.

Данас, у САД највећи број кривичних дела, по неким проценама и више од 90% решава се управо споразумом о признању кривице (*plea bargaining*) или нагодбом (*deal*) како се овај споразум жаргонски назива. Иако се у поменутој држави овај институт примењује већ више од 200 година, легитимитет му је по први пут признат тек 1970. године од стране Врховног суда САД у случају *Brady v. United States*, када је истакнуто да је реч о институту који је саставни део кривичнопроцесног система САД и који суштински доприноси ефикасности правосуђа.¹²

У праву Енглеске, консенсуалне форме настале су као последица одржавања акузаторног типа поступка, за разлику од континенталног права где је овај тип поступка био замењен инквизиционим. Акузаторни поступак, омогућио је окончавање кривичног поступка закључивањем одређених врста споразума а велику улогу имале су и мировне судије. Тако се рецимо оштећени (који би иначе имао огромне трошкове вођења кривичног поступка) у случају прекршаја могао обратити мировном судији да посредује између њега и деликвента или да од деликвента узме обавезу да ће се добро понашати и да неће реметити јавни мир, а да ће у супротном платити одређени износ. У овом случају оштећени би одустао од гоњења уколико извршилац дела испуни наметнуту обавезу. И овде се институт споразума о признању кривичног дела јавља крајем осамнаестог века, као последица приступања браниоца на расправу и све већег оптерећења суда кривичним поступцима, али и као последица јачања либералистичке концепције кривичног права.¹³

Исто као и споразум о признању кривичног дела, и институт споразума о сведочењу окривљеног потиче из средњег века и најпре се јавља у Енглеској, где су такви сведоци називани „сведоци круне“, који би за сведочење добијали одређене погодности а пре свега блаже казне.¹⁴ Институт крунског сведока, огледао се у томе да би члан криминалне групе пристао да сведочи на суђењу против окривљеног у истом кривичном поступку, у замену да се против њега не води кривични поступак, што је претеча данашњих института

¹² В. Бајовић, *Споразум о признању кривице-упоредно-правни приказ*, Правни факултет Београд, Београд, 2009.године.стр.55.

¹³ Либералистичка концепција кривичног права настала је као последица развоја тржишта и тржишних односа као и промене начина размишљања крајем осамнаестог/почетком деветнаестог века.

¹⁴ Д. Приморац, С. Шарић, *Свједок под имунитетом (свједок покајник) у кривичном законодавству Босне и Херцеговине*, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, год.50, бр.3/2013, Сплит 2013, стр.591.

споразума о сведочењу окривљеног и осуђеног лица. У 17. и 18. веку формирана су правна правила која су на јаснији начин одређивала услове под којима су сведоци круне добијали повластице за сведочење. Да је институт сарадње са извршиоцима кривичних дела био познат и изван Енглеске говори и *Cesare Beccaria* у свом делу *Dei delitti et delle pene* које је објављено 1764. године. Један од најпознатијих случајева примене овог вида споразума изван Енглеске јавио се у САД-у и реч је о суђењу против мафијашког кума Johna Gottija који је 1992. године осуђен на 100 година затвора, без могућности помиловања на темељу сведочења његовог сарадника Sammyja Gravana који је због овог сведочења добио пун имунитет.¹⁵

2. Настанак и развој у континенталном правном систему

Како бисмо сагледали настанак и развој консенсуалних форми у континенталном правном систему, узећемо две државе, Италију и Немачку, као типичне представнике континенталног правног система.

У праву Италије, корени настанка консенсуалних форми, а пре свега споразума о признању кривичног дела, налазе се у збиркама судских одлука „путујућих судија“ (нпр. *Aurea Rota firentina*) у којима су неке пресуде засноване на споразумним одлукама странака, међутим исте су се, у највећем броју случајева односиле на решавање парничних поступака а јако ретко на кривични поступак. Ипак, још законодавству Краљевине двеју Сицилија, кривични поступак се могао, додуше за лакша кривична дела, окончати споразумом. Исти се могао закључити у било којој фази поступка, а одлука се темељила на вредновању доказа који су до тада прикупљени.

Консенсуални поступци постојали су и у Законику италијанског Краљевства из 1807. године, у трећој књизи, док је Законик из 1913. године, посветио посебну књигу о посебним поступцима, где су неки имали елементе консенсуалности.¹⁶ Слично је било и са законом *Codice Rocco* донетим 1930., док се крајем 1981. године, први пут и са великим опрезом у италијанско право уводи институт договора о казни, Законом 689, и то чланом 77. Према наведеном члану закона, институт се могао применити против окривљеног који није користио овај институт и који раније није осуђиван на казну затвора. Институт се

¹⁵ Б. Суботин, *Споразум јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду (завршни рад), Нови Сад 2014. године, стр.42.

¹⁶ А. Крстуловић, *op.cit.*, стр. 27.

могао применити само ако је забрањена казна затвора од 3 месеца, а иста се могла заменити и то два санкцијама: надгледана слобода (*liberta vigilata*) и новчана казна (*pena pecuniaria*). Иако је наведени члан закона пружао бенефиције обема странама исти није наишао на широку примену, вероватно због тога што се исти односио само на маргиналне случајеве, али и због несигурности у обилажењу вођења редовног кривичног поступка. У складу с тим биле су неопходне даље реформе.

Године 1989. ступио је на снагу нови Законик о кривичном поступку, који је увео нове посебне поступке и проширио примену већ уведених – у чему се и огледала сврха доношења, стварање нових поступака поред редовног, који би редуковали огроман број нерешених предмета у судовима. Борба за живот адверсарног система у Италији била је дуга, али успешна. Раскид са прошлошћу био је очигледан. Закоником је укинут положај истражног судије чиме је, фактички, одбрана стекла право и могућност да самостално прикупља доказе, што је водило даљој американизацији и могућности ангажовања приватних истражитеља. То је и законски потврђено 2000. године, тзв. Правилима о истрази одбране. Наведеним Правилима одбрана је добила могућност да води сопствену истрагу, да испитује људе који могу дати неопходна обавештења, да добије одобрење од суда да уђу на места на која то није дозвољено државном тужиоцу, те да испитује прикупљене доказе. Уведено је претходно судско рочиште са циљем да се установи да ли тужилац располаже са довољно доказа да може ићи на суђење. Поред тога, имплементирано је представљање доказа као у адверзијалном систему, унакрсно испитивање и велико смањење судијске могућности да врши увид у доказе. На крају, оштро је раздвојена фаза суђења од фазе истраге.¹⁷

Када је реч о континенталноправном систему, Италија је колевка споразума о сведочењу осуђеног лица, која је у периоду од 1969. године до 1975. године, као одговор на растуће појаве тероризма и терористичких организација, изградила целокупан систем заснован на сарадњи припадника криминалних група ради откривања и доказивања других кривичних дела. Јачање организованих криминалних група, њихово међусобно повезивање и деловање, довело је до потребе унификавања одређених правила са циљем борбе против организованог криминала. Тако је 2000. године, у Палерму, усвојена Конвенција

¹⁷ В. Турањанин, *Споразум о признању кривичног дела*, Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, 2016. године, стр.317.

Уједињених нација против транснационалног организованог криминала¹⁸ а у Њујорку, октобра 2013. године Конвенција уједињених нација против корупције.¹⁹

Када је реч о немачком законодавству, споразумно окончање кривичног поступка било је познато у сва три раздобља која су се у Немачкој јавила пре рецепције римско-каконског права.²⁰ У германско доба, (до 481. године) решавање спорова произашлих из кривичног дела пред судом је била реткост. Једини пример таквог решавања био је одустанак од непријатељства у замену за исплату помирнине, међутим како су се одустанци од непријатељства сматрали недостојнима, исти готово да нису ни постојали. У франачком добу (481.-843. године) ситуација се није битно променила. Ипак, у споровима који су настајали извршењем кривичног дела, извршилац дела се могао искупити нагодбом чак и онда када је био осуђен на смрт или неку другу јавну казну.

Доношењем *Constitutio Criminalis Carolina* 1532. године уведено је јавноправно схватање кривичног дела, те је искључена могућност да окривљени који је осуђен на јавну казну искупи нагодбом. Иако је признање кривичног дела био главни доказ, исто је морало да има одређене карактеристике (да буде опширно и околсно, да обухвата мотиве дела). Оно што би окривљени изјавио у мукама није се бележило. Након укидања тортуре у Немачкој је постојала могућност скаћивања поступка у случају давања исцрпног признања.

У праву Немачке, споразум о признању кривичног дела остао је дуги низ година законски нерегулисан, иако је до закључивања истог у пракси често долазило, стварајући на тај начин правну несигурност. У немачким судовима, који су неприхватљиво и необјашњиво били претрпани судским предметима, деценијама се излаз тражио у неформалним споразумима између странака (који су се одвијали ван маргина законске регулативе, „у мраку“). Једноставно речено, споразум о признању кривичног дела је био део друштвене стварности, па преговарања о кривици између тужиоца, окривљеног и суда нису били реткост. Али, емпиријских података о тој појави није 70-их година прошлог века, једноставно, није било. Коначно, 28. маја 2009. године дочекан је Закон о споразумима у кривичним процедурама, који је инкорпорисан у Законик о кривичном

¹⁸ Закон о потврђивању конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, *Сл.лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.6/2001.

¹⁹ Законом о ратификацији Конвенције УН против корупције, *Сл.лист СЦГ-Међународни уговори*, бр. 12/2015.

²⁰ А. Крстуловић, *op.cit.*, стр. 30.

поступку у време када је већина европских земаља већ имала у својим правним законодавствима имплантирано споразумевање о кривици.²¹

Разлози за законско нерегулисање овог правног института могу се пронаћи у дубоко укорењеном и на ранг Устава подигнутом начелу легалитета кривичног гоњења, из ког разлога немачки кривичнопроцесни систем није допуштао могућност договарања о признању кривице са оптуженим. Иначе, начело легалитета кривичног гоњења унето је у ЗКП још 1877. године, како би се сачувало једнако дејство закона на све грађане и отклонила могућност да тужилац користи свој положај и овлашћења ради кривичног гоњења својих политичких противника. 1975. године законодавац је доделио тужиоцу право дискреционог одлучивања да ли ће да оптужи или не у одређеним ситуацијама. Другим речима, дошло је до увођења начела опортунитета, али у изузетно ограниченом обиму, будући да се Немачка у то време истицала међу другим западним земљама у жељи за контролисањем тужилачке дискреције која се ипак постепено ширила. Тако је настала ситуација да на први поглед право на одлучивање о нечијој кривици припада искључиво суду, док је учешће тужиоца склоњено од очију јавности. У литератури је Немачка, с једне стране, дуги низ година била позната као земља без споразума о признању кривичног дела, који јој није ни био потребан, јер је својевремено имала много предности у односу на амерички кривичноправни систем, док се, с друге стране, данашњи немачки кривични поступак не може замислити без неформалних (сада већ формалних) споразума.²²

III. ОПОРТУНИТЕТ КАО КОНСЕНСУАЛНА ФОРМА

Настанак и развој консенсуалних форми, нераскидиво је повезан са развојем и применом начела опортунитета, с обзиром да се већи број консенсуалних форми познатих у нашем законодавству могу подвести и представљају неки од облика примене начела опортунитета. Осим тога, ни примена начела опортунитета у великом броју случаја није могућа, без извесне (изричите или прећутне) сагласности јавног тужиоца са једне и одбране са друге стране.

Начело опортунитета први пут је уведено у Законик о кривичном поступку 2001. године, који је ступио на снагу 28. марта 2002. и у то време представљао једну од најзначајнијих новина у кривичном поступку. Увођењем члана 236. и 237. ЗКП-а, који

²¹ В. Турањанин, *op.cit.*, стр. 325.

²² *Ibid.*, стр. 326.

регулишу начело опортунитета, законодавац је пре свега био мотивисан рационализацијом кривичног правосуђа и растерећењем судова, следећи тако светски тренд у кривичном процесном праву, обележен могућношћу договора између учесника у кривичном поступку и идејом ресторативне правде.²³

У периоду од осамнаест година, наведене одредбе Законика о кривичном поступку претрпеле су већи број измена и допуна, и тиме се значајно проширила могућност његове примене, како у како у сфери кривичних дела на која се може применити, тако и у сфери фаза кривичног поступка где се може предложити, али је закључак стручне јавности да се исто у концепцији и није много променило од тренутка његовог доношења.

Опортунитет кривичног гоњења једно је од начела кривичног поступка, које представља супротност начелу легалитета. То значи да се дискреционо гоњење распростире на кривична дела која се гоне по службеној дужности од стране за то посебно установљеног државног органа – јавног тужиоца. Према начелу опортунитета, јавни тужилац најпре цени постоје ли стварни и правни разлози за покретање поступка, па ако су ти законски услови испуњени, тек онда процењује целисходност гоњења. Отуда је могуће да кривично гоњење изостане и када се стекну све законске претпоставке за покретање кривичног поступка у случајевима кад јавни тужилац оцени да би то било у јавном интересу, руководећи се обзирима целисходности за које нађе да постоје.²⁴ Ипак, начело опортунитета не даје овлашћење јавном тужиоцу да произвољно, по свом нахођењу решава о гоњењу учиниоца дела. Обзире целисходности мора ценити са становишта јавног интереса и то према околностима конкретног случаја.²⁵

Када је уведено у законодавство Републике Србије, начело опортунитета кривичног гоњења установљено је за кривична дела за које је запрећена новчана казна или казна затвора до три године, а била су предвиђена два његова облика, и то: 1) условљено одлагање кривичног гоњења и 2) одбацивање кривичне пријаве из разлога правичности. Новелом процесног законика из 2009. године проширено је важење начела опортунитета и

²³ С. Бејатовић, В. Ђурђић, М. Шкулић, Г. Илић, Ј. Киурски, М. Матић, Р. Лазић, С. Ненадић, В. Трнинић, *Примена начела опортунитета у пракси, изазови и препоруке*, Удружење тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд, 2012. године, стр. 5.

²⁴ С. Бејатовић, В. Ђурђић, М. Шкулић, Г. Илић, Ј. Киурски, М. Матић, Р. Лазић, С. Ненадић, В. Трнинић, *op.cit.*, стр. 13.

²⁵ В. Ђурђић, Д. Чворовић, Ј. Курски, С. Радовановић, Г. Илић, М. Шкулић, Ј. Лазаревић, С. Бејатовић, М. Симовић, М. Матић, *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009. године, стр. 13.

уведен је још један његов облик, тако да се условљено одлагање могло применити и на кривична дела за које је запређена казна затвора до пет година ако јавни тужилац прибави одобрење суда. Тада је проширена листа мера којима се могла условити примена опортунитета кривичног гођења, а условљено одустајање од оптужбе уведено је као нови вид опортунитета који се примењује на главном претресу. Овом новелом је предвиђена и обавеза јавног тужиоца да за кривична дела са запређеном казном затвора до три године обавезно испита могућност примене условљеног одлагања кривичног гођења. Тендеција ширења начела опортунитета кривичног гођења заустављена је Закоником о кривичном поступку из 2011. године²⁶ којим је укинут опортунитет на главном претресу и избрисана је обавеза јавног тужиоца да за свако од тих кривичних дела испита има ли места примени условног одлагања кривичног гођења.²⁷

Данас, се сходно одредбама Законика о кривичном поступку Србије, примена начела опортунитета огледа у следећим процесним ситуацијама:

- 1) условном одлагању кривичног гођења (условни опортунитет),
- 2) одбацивања кривичне пријаве због правичности,
- 3) примена начела опортунитета у поступку према малолетницима,
- 4) примена начела опортунитета у поступку према правним лицима
- 5) у случају договорног признања извршења кривичног дела
- 6) приликом уступања кривичног гођења страној држави.

У готово сваком од ових облика примене начела опортунитета, неопходно је постојање сагласности тужиоца и окривљеног, уз чињење извесних уступака једне и друге стране. Тако се под појам консенсуалних форми, из претходно набројаних облика примене начела опортунитета, могу подвести условно одлагање кривичног гођења у поступку према пунолетним лицима, малолетницима и према правним лицима, те договорно признање извршења кривичног дела (споразум о признању кривичног дела.) На страни јавног тужиоца уступци се огледају у одлагању кривичног гођења или пак спремности да се окривљеном изрекне блажа кривична санкција, док се окривљени добровољно, зарад

²⁶ Законик о кривичном поступку РС, *Службени гласник РС*, број 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

²⁷ В. Делибашић, *Основне новине у законнику о кривичном поступку из 2011. године*, Београд, 2016. године, стр. 127-128.

наведених уступака обавезује да испуни извесне обавезе или признаје извршење кривичног дела.

1. Примена начела опортунитета према пунолетним лицима

1.1. Одлагање кривичног гођења

Један од облика постојања консенсуалних форми код нас свакако је институт условног одлагања кривичног гођења. Условно одлагање кривичног гођења у важећем законодавству предвиђено је чланом 283. ЗКП. У ставу 1. наведеног члана ЗКП прописује да јавни тужилац може одложити кривично гођење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година, уколико јавни тужилац процени да је то сврсисходно и ако осумњичени прихвати једну или више законом прописаних обавеза.

„Одложити кривично гођење“ значи за одређено време или дефинитивно (уколико дати услов окривљени испуни) не поднети суду оптужни предлог, тј. одлучити да се не покрене кривично гођење, иако су услови за покретање испуњени. Одлука јавног тужиоца о условном одлагању гођења није услољена претходно добијеном сагласношћу суда (била је услољена до 2009. године). То би, и са теоријског аспекта посматрано, представљало мешање суда у вршење тужилачке функције, што одговара инквизиторском а не оптужном и савременом кривичном законодавству.²⁸

Од обавеза ЗКП у члану 283. став 1. а у тачкама од 1. до 7. предвиђа следеће обавезе и то: 1) да осумњичени отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету; 2) да осумњичени плати одређени новчани износ у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе; 3) да осумњичени обави одређени друштвено корисни или хуманитарни рад; 4) да испуни доспеле обавезе издржавања; 5) да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога; 6) да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања; 7) да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничења утврђена правноснажном судском одлуком.

Законодавац је у важећем Законнику о кривичном поступку унео низ новина и измена које га у много чему разликују од његових претходника. Конкретне измене се односе и на сам институт условно одлагање кривичног гођења. Наиме, законодавац

²⁸ М. Грубач, Т. Васиљевић, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Пројурис, Београд 2014., стр. 517.

повећава круг кривичних дела код којих је могуће применити наведени институт, па сада до одлагања кривичног гоњења може доћи код кривичних дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година.²⁹

Даље, како је концепција новог ЗКП-а заснована на јачању улоге и овлашћења јавног тужиоца у кривичном поступку, сасвим је логично да се сагласност суда и пристанак оштећеног за примену одлагања кривичног гоњења не тражи. То је добро решење јер се јавном тужиоцу оставља много већа слобода и шири простор за примену овог института који се показао веома ефикасним, па се може очекивати још шири и чешћа примена. Полазећи од уверења да ће, као државни орган у чијој надлежности је између осталог и старање о правима оштећене стране, адекватно штитити интересе оштећеног, јавном тужиоцу је и овде пружена могућност несметаног одлучивања.³⁰

Да би до одлагања дошло, осумњичени мора прихватити једну или више побројаних обавеза, из члана 283. става 1. у тач. 1. до 7. ЗКП-а. Може се уочити да је у односу на ранија законска решења,³¹ у вези обавеза, у ЗКП-у из 2011. године дошло до изузимања одређених обавеза а неке су модификоване, па је тако сада уместо осам обавеза предвиђено њих седам. Јавни тужилац више не може наложити меру полагања возачког испита или похађање додатне возачке обуке или другог одговарајућег курса, јер је законодавац сматрао да није потребно њено посебно издвајање а с обзиром на могућност њене примене код појединих кривичних дела против безбедности саобраћаја. Обавеза подвргавања психосоцијаном третману ограничена је на отклањање узорака насилничког понашања, што раније није био случај, а преостале обавезе, у потпуности су преузете из ранијег законског решења.

Према ранијем ЗКП-у из 2001. године, обавезе које је јавни тужиоца могао да изрекне осумњиченом делиле су се у две групе и то: 1) оне за које је потребна сагласност оштећеног и 2) оне за које није била потребна сагласност. Новелом из 2004. године била је предвиђена обавеза јавног тужиоца за прибављањем сагласности суда како би могао да изрекне одређену обавезу осумњиченом, да би изменама из 2009. године ова сагласност била укинута за кривична дела за која је предвиђена казна затвора до три године или

²⁹ С. Филиповић, мастер рад - *Условно одлагање кривичног гоњења*, Правни факултет Ниш, Ниш, 2017, стр. 25.

³⁰ Г. Илић, М. Мајић, С. Бељански, А. Трешњев, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Четврто издање, Београд, 2013, *Службени гласник РС*, стр. 652.

³¹ Из Законика о кривичном поступку из 2001 године.

новчана казна, а истовремено законодавац проширио домен сагласности суда (ванрасправног већа) на дела за која је прописана казна затвора од три до пет година.

Данас, обавезе које јавни тужилац може изрећи осумњиченом се могу сврстати у четири групе. У прву групу спадају обавезе репарационо/ресторативног карактера у које се могу уврстити отклањање штетних последица насталих извршењем кривичног дела или накнада причињене штете и испуњење доспелих обавеза издржавања, које су обавезе су сличне испуњавању имовинскоправног захтева. Друга група обавеза су обавезе хуманитарног карактера, које асоцирају на одређене казне, па тако плаћање новчаног износа у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе слично је новчаној казни, а друштвено користан или хуманитарни рад личи на казну рада у јавном интересу. У медицинско/психолошке обавезе спадају подвргавање осумњиченог одвикавању од алкохола или опојних дрога и подвргавање психосоцијалном третману, које имају сличности са мерама безбедности медицинског карактера. Једино обавеза мешовитог карактера не може тако једноставно и сасвим директно да асоцира на одређену кривичну санкцију, односно одлуку суда, али у оном свом делу у којем се односи на поштовање ограничења утврђеног судском одлуком такође има сличности с неким мерама безбедности.³²

Накнада штете као обавеза се може одредити једино ако се ради о кривичном делу за које је карактеристично да проузрокује и одређену материјалну штету, као што би то на пример био случај са оштећењем туђе ствари, телесном повредом итд. Висина износа штете би требала бити реално утврђена, али због потребе за ефикасним и економичним поступком без одуговлачења, примена вештачења и утврђивање висине штете на овај начин би било супротно постављеним постулатима поступка, што са друге стране, наравно, није искључено и зависи од процене јавног тужиоца. Такође, висина накнаде штете би морала бити везивана за имовинскоправни захтев оштећеног али у већини случајева он је нереалан и превисоко одређен.

Обавезе издржавања морају бити доспеле и та се обавеза искључиво односи на плаћање алиментације, тако да се у таквом случају увек ради о кривичном делу недавања издржавања. По правилу се издржавање плаћа у односу не дете са којим родитељ не живи,

³² В. Делибашић, *op. cit.*, стр. 141-142.

па тако родитељ који плаћа издржавање је дужник издржавања а дете поверилац издржавања.³³

Прилично су интересантне обавезе подвргавања одвикавању од алкохола или опојних дрога и подвргавања психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања. Иако нису нове, у јавнотужилачкој пракси су често налагане осумњиченима. Код њих се поставља питање да ли је обавеза осумњиченог само да започне третман, односно одвикавање, или да третман успешно и оконча. Да ли ће тужилац одбацити пријаву чим се осумњичени подвргне третману, тј. одвикавању, или ће се услови за одбацивање кривичне пријаве стећи тек кад се третман, тј. одвикавање успешно оконча?³⁴ Полазећи, уједно и тумачећи законску формулацију која каже „да се подвргне одвикавању“ логично би било да је потребно да осумњичени само започне са третманом односно одвикавањем. Са друге пак стране, једно јављање на третман се не може сматрати започетим третманом. О почетку третмана тј. успешности одвикавања, јавни тужилац не може да доноси одлуке из разлога јер није компетентан, па ће му у томе помоћи управо орган управе надлежан за послове извршења кривичних санкција.

Још један вид обавезе осумњиченом коју јавни тужилац може наредити јесте обављање друштвено-корисног рада или хуманитарног рада, која се састоји у изрицању наредбе осумњиченом, да изврши неку услугу, у корист друштвене заједнице. Да би се применила ова мера, потребно је да јавни тужилац претходно постигне договор са одговарајућом установом, као и да закључи уговор којим ће бити обухваћени сви релевантни елементи за ефикасну реализацију мере.³⁵ У стварном животу, тешко је понаћи посао, који одговара стручности осумњиченог и који испуњава друге услове, значајне за постизање сврхе изрицања ове обавезе. Важно је и питање карактера тог рада, да ли постоји принудност или не, као и могућност да се осумњичени приволи да квалитативно испуњава своју радну обавезу. Јавни тужилац мора да води рачуна приликом опредељивања ове мере о радним и здравственим способностима учиниоца, тако да без обзира на пристанак учиниоца, не може да наложи обављање послова који су штетни и који би могли да угрозе његов живот и здравље, као и да се побрине да учинилац

³³ М. Шкулић, *Коментар законика о кривичном поступку*, Београд, 2011. године, стр. 753.

³⁴ С. Бејатовић, В. Ђурђић, М. Шкулић, Г. Илић, Ј. Киурски, М. Матић, Р. Лазић, С. Ненадић, В. Трнинић, *ор. cit.* стр. 63.

³⁵ С. Бејатовић, В. Ђурђић, М. Шкулић, Г. Илић, Ј. Киурски, М. Матић, Р. Лазић, С. Ненадић, В. Трнинић, *ор. cit.* стр. 107.

приликом обављања буде осигуран.³⁶ Ова обавеза ствара радне навике или их унапређује код осумњичених који су их већ стекли. Такође, је јако значајна и подршка породице, која обезбеђује подршку, приликом примене ове обавезе. Осумњичени може на овај начин обезбедити стицање професије или новог посла а самим тим и унапређење свог живота.

Јавни тужилац осумњиченом шаље позив за примену одлагања кривичног гоњења По прибављању сагласности осумњиченог, јавни тужилац доноси наредбу о одлагању кривичног гоњења.³⁷ Новим законским решењем, у члану 283. став 2. ЗКП-а, прописана је форма одлуке којом јавни тужилац условно одлаже кривично гоњење. Јавни тужилац ће одлуку о условном одлагању кривичног гоњења донети у форми наредбе, што представља новину у односу на ранија законска решења. Наиме, ранији ЗКП из 2001. године, није прописао форму одлуке којом се одлаже кривично гоњење односно одлуке којом се одбацује кривична пријава након извршења обавезе осумњиченог. Обе ове одлуке донесиле су се у форми решења. Данас, у наредби јавни тужилац ће одредити рок у којем осумњичени мора извршити преузете обавезе, с тим да рок не може бити дужи од годину дана. И ово представља повећање јавнотужилачких овлашћења јер претходно овај рок није могао бити дужи од шест месеци.

Како је приликом примене овог института, потребан неки вид договора између јавног тужиоца (који пристаје да не покрене кривични поступак, иако су за то испуњени законом прописани услови) и окривљеног (који пристаје да испуни неку од обавеза прописаних чланом 283. става 1. у тач. 1. до 7. ЗКП-а) можемо са сигурношћу рећи да условно одлагање кривичног гоњења преставља једану од консенсуалних форми.

2. Примена начела опортунитета у поступку према малолетним лицима

Могућност договора, те примена неког од облика консенсуалних форми и примена начела опортунитета далеко је већа у поступку према малолетницима него што је случај у редовном кривичном поступку који се води према пунолетним учиниоцима кривичног дела. Постоје бројне ситуације у којима се одступа од примене начела легалитета према малолетницима и ствара могућност за дискреционо кривично гоњење малолетника.

³⁶ С. Бејатовић, В. Ђурђић, М. Шкулић, Г. Илић, Ј. Киурски, М. Матић, Р. Лазић, С. Ненадић, В. Трнинић, *ор. cit*, стр. 108.

³⁷ С. Бејатовић, М. Шкулић, Г. Илић, *Приручник за примену Закона о кривичном поступку*, Београд, 2013. године, стр. 222.

Начело опортунитета у поступку према малолетницима примењује се у виду: 1) дискреционе оцене јавног тужиоца приликом покретања кривичног поступка према малолетницима за лакша кривична дела, 2) условног покретања поступка према малолетницима уз примену васпитних налога, 3) примене опортунитета када се малолетник већ налази на извршавању кривичне санкције, 4) обуставе кривичног поступка због нецелисходности и 5) условне обуставе кривичног поступка према малолетницима. Треба напоменути да у прва три случаја оцену целисходности покретања кривичног поступка врши јавни тужилац за малолетнике, док у друга два случаја јавни тужилац само иницира поступак преиспитивања целисходности већ покренутог кривичног поступка док коначну одлуку о целисходности покренутог поступка доноси суд за малолетнике.³⁸

Начело опортунитета према малолетним учиниоцима може се јавити у два облика: као условни и безусловни опортунитет. Док се код безусловног опортунитета не може говорити о правој примени појма консензуса, с обзиром да исти не захтева предузимање било каквих радњи на страни мал.окривљеног, консензус постоји код условног опортунитета.

2.1. Условни опортунитет

Имајући у виду нови научни и друштвени приступ у реаговању на малолетничко преступништво, познат као ресторативна правда, која предвиђа алтернативне моделе реакције у смислу удаљавања малолетника од кривичног правосуђа, у нашем закону уводе се диверзионе мере у виду васпитних налога предвиђених члановима 5.-9. Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица³⁹ (у даљем тексту ЗМ).⁴⁰

Васпитни налози су мере *sui generis* које немају карактер кривичне санкције. Основ за примену условљеног опортунитета према малолетницима јесу одредбе у којима се одређују васпитни налози и услови за њихову примену, као и одредба члана 58. став 1. ЗМ о целисходности покретања кривичног поступка. Стога је чланом 62. став 1. ЗМ предвиђено

³⁸ М. Милојевић, *Начело опортунитета у поступку према малолетницима у теорији и пракси*, Зборник радова студената докторских и мастер студија права, Правни факултет у Нишу, Универзитет у Нишу, Ниш, 2016 године, стр.243.

³⁹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. Гласник РС*, 85/2005.

⁴⁰ С. Вилић Константиновић, М. Костић, *Различити модели ресторативне правде примењени према малолетним делинквентима, Кривичноправни положај и социјална заштита малолетних преступника*, Ниш, 2012. године, стр. 75.

да јавни тужилац за малолетнике може одлуку о непокретању поступка из члана 58. став 1. ЗМ престанком малолетника и његових родитеља, усвојиоца или староца, као и спремношћу малолетника да прихвати и испуни један или више васпитних налога из члана 7. став 1. тачка 1.-3. ЗМ. И овде се дакле захтева сагласност као што је то случај код условног одлагања кривичног гоњења код пунолетних лица, при чему сагласност даје и малолетни окривљени али и његови родитељи, усвојиоци или староци, те је неопходна сагласност и ових лица. Дакле, примена консензуса шири се и на круг лица, које процесно гледано нису учесници кривичног поступка.

Од васпитних налога на располагању јавном тужиоцу за малолетнике стоје: 1) поравнање са оштећеним како би се накнадом штете, извињењем, радом или на неки други начин отклониле, у целини или делимично, штетне последице дела; 2) редовно похађање школе или редовно одлажење на посао; 3) укључивање, без накнаде, у рад хуманитарних организација или послове социјалног, локалног или еколошког садржаја; 4) подвргавање одговарајућем испитивању и одвикавању од зависности изазване употребом алкохолних пића или опојних дрога и 5) укључивање у појединачни или групни третман у одговарајућој здравственој установи или саветовалишту.⁴¹

Васпитни налог траје најдуже шест месеци, с тим што се за ово време може заменити неким другим васпитним налогом или пак укинути. Приликом избора појединог васпитног налога јавни тужилац ће посебно водити рачуна да оне буду прилагођене личности малолетника и приликама у којима живи, узимајући у обзир његову спремност да сарађује у њиховој примени⁴² тј. узмеће у обзир у целини интерес малолетника и оштећеног, водећи рачуна да се примењивањем једног или више васпитних налога не омета школовање или запослење малолетника.⁴³

За примену првог васпитног налога неопходан је престанак оштећеног. Ако малолетник у потпуности испуни преузети васпитни налог, о чему извештај подноси орган старатељства, јавни тужилац за малолетнике ће донети решење о одбацивању кривичне пријаве, односно предлог оштећеног за покретање поступка.⁴⁴

⁴¹ члан 7. став 1. ЗМ

⁴² члан 62. став 2. ЗМ

⁴³ члан 8. став 1. ЗМ

⁴⁴ члан 62. став 4. ЗМ

Јавни тужилац пријаву, односно предлог оштећеног, може одбацити и ако малолетник делимично испуни преузети васпитни налог, уколико нађе да покретање поступка, с обзиром на природу кривичног дела и околности под којима је учињено, ранији живот малолетника, његова лична својства и разлоге неиспуњења преузетог васпитног налога у потпуности, не би било целисходно.⁴⁵ Ако малолетник не изврши преузети васпитни налог или га изврши делимично, али у мери која оправдава покретање поступка, јавни тужилац за малолетнике подноси захтев за покретање припремног поступка судији за малолетнике надлежног суда.⁴⁶ Ако је малолетник у потпуности накнадио штету насталу кривичним делом, оштећени нема право да остварује свој имовинскоправни захтев, а ако је штета накнађена делимично, оштећени може свој имовинскоправни захтев да остварује у парници.⁴⁷

Ако упоредимо овај облик начела опортунитета са условним одлагањем кривичног гоњења пунолетних лица из члана 283. ЗКП-а, долазимо до закључка да је положај оштећеног повољнији, будући да се код примене начела опортунитета према пунолетним лицима не тражи сагласност оштећеног за налагање обавеза осумњиченом ни у једном случају. Такође, у прилог повољнијем положају оштећеног говори и чињеница да он има право да затражи да веће за малолетнике непосредно вишег суда одлучи о покретању поступка.⁴⁸

Нацрт ЗМ из 2015. године предвиђа шире могућности за поступање према начелу опортунитета кривичног гоњења у односу на малолетника. Ново решење је веома слично важећем уз проширење могућности поступања по опортунитету кривичног гоњења и када се ради о кривичним делима за која је забрањена казна затовра до осам година (сада је до пет година затовра). Такође, уводи се обавеза јавног тужиоца да по службеној дужности увек проверава да ли је оправдано поступање према начелу опортунитета кривичног гоњења, уколико се ради о кривичном делу одређене тежине.

⁴⁵ члан 62. став 5. ЗМ

⁴⁶ члан 62. став 6. ЗМ

⁴⁷ члан 62. став 8. ЗМ

⁴⁸ М. Милојевић. *op. cit.*, стр. 246.

3. Примена начела опортунитета у поступку према правним лицима

Доношењем Закона о одговорности правних лица за кривична дела⁴⁹ уведена је кривична одговорност правних лица. И у случају правних лица закон предвиђа могућост условног одлагања кривичног гоњења, прописујући да јавни тужилац може да одбаци кривичну пријаву против правног лица ако оцени да покретање кривичног поступка није целисходно уколико је реч о кривичним делима за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до три године.

Приликом доношења ове одлуке јавни тужилац ће узети у обзир једну или више следећих околности: а) да је правно лице пријавило кривично дело пре него што је сазнало да су органи гоњења открили да је дело учињено; б) да је правно лице спречило наступање штете или је накнадило штету и отклонило друге штетне последице кривичног дела; в) да је правно лице добровољно вратило имовинску корист прибављену кривичним делом и г) да правно лице нема имовине или је покренут стечајни поступак против њега.⁵⁰

Како је за примену начела опортунитета, у поступку према правним лицима, неопходно да правно лице предузме неку радњу која знатно допирноси откривању кривичног дела (пријави кривично дело пре него што су органи гоњења сазнали за исто) или пак предузме извесне мере како би добровољно отклонило штетне последице, или спречило наступање истих, или пак отклони последице кривичног дела тако што врати имовинску корист прибављену извршењем кривичног дела, уз замену да јавни тужилац не предузме кривично гоњење, овде можемо говорити о консензусу, иако он на приви поглед није видљив. Примена консензуса не постоји у случају када правно лице нема имовине или је покренут стечајни поступак против њега, с обзиром да је овде одлука о непредузимању кривичног гоњења искључиво воља јавног тужиоца која не зависи од радњи окривљеног правног лица, која би била добровољно предузета након извршеног кривичног дела с циљем бржег и ефикаснијег окончања кривичног поступка, или ублажавања и отклањања штетних последица проистеклих из тог кривичног дела, уз замену за евентуално непокретање кривичног поступка.

⁴⁹ Закон о кривичној одговорности правних лица, *Сл.гласник РС*, бр.87/2008.

⁵⁰ С. Бркић, *Кривично процесно право I*, Правни факултет у Новом саду, Универзитет у Новом Саду, Нови Сад, 2014 године, стр. 65.

IV. СПОРАЗУМ О ПРИЗНАЊУ КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Најтипичнији представник консенсуалних форми, у коме је примена сагласности двеју страна (тужиоца и одбране) најоучљивија, свакако је споразум о признању кривичног дела. Реч је о релативно новом институту нашег кривичног процесног права. Уведен је први пут у законодавство Републике Србије 2009. године изменама и допунама Законика о кривичном поступку из 2001. године, под називом споразум о признању кривице.⁵¹

Законик о кривичном поступку из 2001. године уводи не мали број новина којима се постављају нормативне основе и темељи за ефикаснијим кривичним поступком, али и даљем раду на реформи која је уследила. Везано за тему рада, свакако најзначајније су измене и допуне Законика о кривичном поступку из августа месеца 2009. године, којим је, на већ створеним основама озакоњен институт споразума о признању кривице, као једног од доминантних форми поједностављеног кривичног поступка. Корак даље, у разради овог института, кренуло се усвајањем Законика о кривичном поступку из 2011. године, којим је учињен својеврсни заокрет у овој материји. Наиме, осим трансформације законског назива овог института у споразум о признању кривичног дела, одређена трансформација учињена је и у садржинском смислу самог института. Поред споразума о признању кривичног дела новоусвојеним Закономиком предвиђени су и институти споразума о сведочењу окривљеног и споразума о сведочењу осуђеног, који представљају модификацију института сведок сарадник.

Од тренутка када је уведен у кривично законодавство Републике Србије споразум о признању кривичног дела постаје један од најзначајних и свакако један од најпримењенијих института у кривичноправној материји. Настао је као резултат развоја и утицаја тзв. адверсарног система који је, за разлику од ретроградног инквизиторског система, омогућио вођење преговора јавног тужиоца са окривљеним и његовим браниоцем, а с циљем да се кривични поступци убрзају и остварујући принцип ефикасности али не надвладавајући тиме начело истине и не на штету права окривљених загарантованих међународним и националним стандардима из ове области.

⁵¹ Појашњења ради, споразум о признању кривице се први пут јавља у српском кривичнопроцесном законодавству у Законику о кривичном поступку из 2006. године, који никада није почео са применом, те до прве праве инкорпорације споразума о признању кривице долази тек 2009. године.

Опоненти сматрају да се ова установа не може оправдати, јер једину функцију коју треба да врши суд, се у суштини преноси на јавног тужиоца, потирући начело легалитета кривичног гоњења и права окривљеног на презумпцију невиности, дозвољавајући да се вољом одређених процесних субјеката мењају опште норме кривичног процесног права о кажњавању учинилаца кривичних дела итд. Ипак, ова установа има и мноштво позитивних страна, те се применом ове установе растерећује државни буџет а многи тврде да исти допринноси и идеји ресоцијализације и хуманизацији кривичног поступка.⁵²

За ових десет година, колико овај институт постоји и примењује у пракси, споразум о признању кривичног дела изазвао је извесне недоумице, приликом његове практичне примене, добио своје присталице и опоненте, али се примена истог може окарактерисати као позитивна и прихваћена, како од стране тужилаштва и судова, тако и од окривљених и њихових бранилаца.

1. Појам, дефиниција и значај споразума о признању кривичног дела

Законик о кривичном поступку Републике Србије не дефинише институт споразума о признању кривичног дела. Ипак, постоје многобројне дефиниције овог правног института, како у међу домаћим теритичарима тако и у упоредном праву.

Према *Black's Law Dictionary*, под нагодбом о признању кривичног дела се подразумева преговарачки споразум између јавног тужиоца и окривљеног, где потоњи признаје кривицу за кривично дело или за једну или више тачака оптужнице, у замену за одговарајуће уступке од стране тужиоца, који се најчешће огледају у блажој казни или у одбацивању појединих тачака оптужнице.⁵³ Под овим појмом се, рецимо, подразумева процес преговарања између окривљеног са браниоцем и тужиоца око услова под којим би окривљени признао кривицу за конкретно кривично дело.⁵⁴ Слично, под споразумом се подразумева нагодба у којој окривљени признаје кривицу, у замену за тужиочеву препоруку суду у погледу смањења казне.⁵⁵ Према нешто широј дефиницији, споразум о признању кривичног дела представља начин решавања кривичног предмета, у коме се окривљени одриче права на редован поступак, а у замену за признање кривице добија

⁵² Т. Васиљевић, М. Грубач, *op.cit.*, стр. 576.

⁵³ В. Garner et al., *Black's Law Dictionary*, St. Paul, 2009. године, стр. 1270.

⁵⁴ К. Kipnis, *Criminal Justice and the Negotiated Plea*, Ethics, vol. 86, no. 2, 1976. године, стр. 93.

⁵⁵ R. Vacigal, *Criminal Law and Procedure*, New York, 2009. године, стр. 283.

препоруку од стране тужиоца за смањењем тачака оптужнице, или обећање да га неће теретити додатним тачкама оптужнице, или да ће препоручити кажњавање ублаженом казном.⁵⁶

И у нашој литератури постоји не мали број дефиниција овог института. Тако, под овим појмом подразумевамо писмену сагласност воља окривљеног и јавног тужиоца, чији је главни предмет одређивање санкције која ће окривљеном бити изречена и без одржавања главног претреса, у замену за његово признање кривице.⁵⁷ Или, споразум о признању кривичног дела представља споразум *sui generis* који се закључује између јавног тужиоца, с једне стране, и окривљеног и његовог браниоца, са друге стране, у случају кад се договоре да окривљени у потпуности призна извршење кривичног дела које му се оптужбом ставља на терет, а да тужилац за узврат учини окривљеном извесне повластице и уступке, пре свега у погледу блажег кажњавања.⁵⁸

Једну од дефиниција која би могла послужити као добра основа за проучавање овог института, дао је Вељко Турањанин који наводи да споразум о признању кривичног дела представља писмени споразум између тужиоца и окривљеног, којим окривљени свесно, добровољно и са разумевањем последица потпуно признаје извршење конкретног кривичног дела, односно једног или више кривичних дела извршених у стицају, а тужилац за узврат нуди нижу казну или другу кривичну санкцију, која може бити изречена испод законског минимума, а којим је постигнута сагласност о трошковима кривичног поступка, одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке суда о прихватању споразума, о имовинскоправном захтеву и одузимању имовинске користи, и факултативно, о одустанку јавног тужиоца од кривичног гоњења за кривична дела која нису предмет споразума, о обавезама које се могу одредити као услов за коришћење од стране тужиоца начела опортунитета кривичног гоњења и одузимању имовине прибављене извршењем кривичног дела.⁵⁹

Иако Законик о кривичном поступку не даје дефиницију споразума, он ипак побраја елементе које споразум о признању кривице мора да садржи и из којих се јасно може

⁵⁶ J. McCord, S. McCord, *Criminal Law and Procedure for the Paralegal: A Systems Approach*, New York, 2006. године, стр. 455.

⁵⁷ В. Бајовић, *op.cit.*, стр. 166.

⁵⁸ В. Ђурђић, *Страначки споразум о признању кривичног дела у кривичном поступку*, Ревизија за криминологију и кривично право, број 3/2009, стр. 85.

⁵⁹ В. Турањанин, *Споразум о признању кривичног дела-докторска дисертација*, Крагујевац, 2016. године, стр. 27.

видети значење и сврха овог института. Наиме, чланом 314. ЗКП, прописано је да споразум о признању кривичног дела садржи: 1) опис кривичног дела које је предмет оптужбе; 2) признање окривљеног да је учинио кривично дело из тачке 1. овог става; 3) споразум о врсти, мери или распону казне или друге кривичне санкције; 4) споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом и о имовинскоправном захтеву, уколико је поднет; 5) изјаву о одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум, осим у случају из члана 319. став 3. овог законика; 6) потпис странака и браниоца, а који елементи представљају обавезне елементе овог споразума, без којих ће суд исти одбацити.

Осим ових, обавезних података, споразум о признању кривичног дела може садржати: 1) изјаву јавног тужиоца о одустајању од кривичног гоњења за кривична дела која нису обухваћена споразумом о признању кривичног дела; 2) изјаву окривљеног о прихватању обавезе из члана 283. став 1. овог законика, под условом да природа обавезе омогућава да се започне са њеним извршењем пре подношења споразума суду; 3) споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела која ће бити одузета од окривљеног.

Да би уште дошло до закључења споразума, два се основна услова морају испунити: 1. Да је у питању кривично дело за које је подигнута оптужница (непосредно или након спроведене истраге) и да окривљени призна кривично дело за које се терети. Због тога се у споразуму тражи опис кривичног дела на које се односи споразум. Тај опис мора да се поклапа са описом дела које је у оптужници. У случају оптужбе за стицај кривичних дела у споразуму се описују само она дела из оптужнице која су обухваћена споразумом, не и остала за које је оптужница подигнута. У погледу одређених кривичних дела (једног или више) признање мора да буде потпуно и када окривљени, у случају стицаја признаје једно или само нека кривична дела, а остала пориче.⁶⁰

Како је то случај и са осталим облицима консенсуалних форми, споразум о признању кривичног дела све се чешће примењује у пракси јер исти доприноси бржем, лакшем, економичнијем решавању предмета уз очување и заштиту основних права свих субјеката у кривичном поступку.

⁶⁰ Т. Васиљевић, М. Грубач, *op.cit.*, стр. 578.

2. Споразум о признању кривичног дела и начела кривичног поступка

Споразум о признању кривичног дела, као и сваки кривичноправни институт, мора бити у сагласности са основним начелима кривичног права и не сме бити на ушрб права окривљеног у поступку. Како је реч о једној (за кривични поступак врло специфичној ситуацији) када окривљени показује спремност да у потпуности призна извршење и одговорност за кривично дело за које се терети, неопходно је обезбедити испуњење основних права окривљеног зајемчена како Уставом РС, тако и Закоником о кривичном поступку РС али и одредбама међународног права.

2.1. Споразум о признању кривичног дела и принцип једнакости

Право окривљеног на једнаку правну заштиту заштићено је пре свега Уставом Републике Србије,⁶¹ и то чланом 36. ст.1 који прописује „Јемчи се једнака заштита права пред судовима и другим државним органима, имаоцима јавних овлашћења и органима аутономне покрајине и јединица локалне самоуправе.“ Осим тога, правно на једнакост странака у кривичном поступку може се подвести и под једно од основних начела кривичног поступка, односно начела заштите људских права а конкретније начела кривичног поступка.

Да би се остварила једнака правна заштита приликом примене овако атипичне ситуације у којој окривљени признаје дело у замену за осуду на блажу кривичну санкцију и пристајање да се не држи главни претрес и не изводе докази, неопходно му је дакле обезбедити у једнакост односно не довести га у неповољнији положај у односу на оптужбу. У кривичном праву, обезбедити једнакост странака је знатно теже у односу на неке друге поступке а из разлога почетне правне и фактичке неједнакости међу странама у поступку. У случају закључивања споразума о признању кривичног дела, једнакост странака обезбеђује се пре свега обавезном стручном одбраном, односно обавезним присуством браниоца окривљеног и то од почетка преговора са јавним тужиоцем па до доношења одлуке о споразуму окривљени мора имати браниоца. Раније важећи Законик о кривичном поступку из 2001. године није имплицитно прописивао обавезну одбрану те је нејасна правна ситуација, захтевала реакцију праксе доношењем правних ставова, пре свега од стране Врховног суда Србије. Извештај Организације за Европску безбедност и

⁶¹ Устав Републике Србије, *Сл. Гласник РС*, бр. 98/2006.

сарадњу (у даљем тексту ОСЦЕ) о праћењу примене овог института, показао је да је за време важења тадашњег ЗКП, бранилац није био ангажован код судског разматрања споразума у 27% посматрачких рочишта, у 29% присуствовао је бранилац по службеној дужности а на 44% бранилац кога је ангажовао окриљени,⁶² што указује на разноликост судске праксе и недовољно поштовање принципа једнакости учесника у поступку, тим пре што се овим споразумом окриљени на неки начин одриче значајних права која му припадају у поступку, довољно је навести само одрицање права на употребу правног лека.

2.2. Споразум о признању кривичног дела и претпоставка невиности

Члан 6. ст. 2. Европске конвенције о људским правима прописује „Свако ко је оптужен за кривично дело сматраће се невиним док се не докаже његова кривица на основу закона.“ Претпоставку невиности гарантује и Устав РС у чл. 34. ст.3. којим се прописује: „Свако се сматра невиним за кривично дело док се његова кривица не утврди правноснажном одлуком суда“ док Законик о кривичном поступку у члану 3. ст.2, прописује обавезе свих, па и државних органа, средстава јавног информисања, удружења грађана, личности из јавног живота итд. да се придржавају овог зајемченог права. Дакле, ова претпоставка не дозвољава органима гоњења, а посебно суду, да у средствима јавног информисања даје било какве изјаве или предузима радње које указују да је одређена особа крива за извршење кривичног дела. Врло је интересантан став стручњака ОСЦЕ који су пратили рад судова у БИХ у примени споразума о признању кривице и који су навели да се преговорима има приступити тек онда када се на рочишту за изјашњење о отужници изјасни да није крив, никако дакле уколико каже да је крив, јер тада треба ићи на суђење.⁶³ Код нас није иста правна ситуација, јер је у праву Републике Србије дозвољено преговарање и закључење споразума и пре доношења оптужног акта. Управо због претпоставке невиности, окривљени има адут за добијање што повољнијих услова код закључења споразума а исти добија бенефиције у замену за признање кривичног дела.

Уколико судија у било којој фази поступка треба да упозори окривљеног на могућност постизања споразума о признању кривичног дела, он то мора учинити на самом крају. Дакле, он га мора прво упозорити о свим другим правима која му припадају, па тек онда и са правом да призна кривицу и закључи споразум. Судија при том упозорењу мора

⁶² Д. Николић, *Споразум о признању кривице*, Студентски културни центар Ниш, Ниш 2007.године,стр.22.

⁶³ Д. Николић, *op.cit.*,стр.25.

поучити окривљеног о свим могућим позитивним и негативним последицама изјашавања о кривици као и о могућностима преговарања са тужиоцем о закључењу споразума о признању кривице. Приликом давања овог упозорења судија мора показати максималну спретност и опрезност јер не сме створити уверење код окривљеног да га судија охрабрује-подстрекава на закључење споразума или обесхрабрује да споразум не закључи. Судија дакле не сме утицати на слободу воље окривљеног да се определи за једну од опција.⁶⁴

3. Карактеристике споразма о признању кривичног дела

Карактеристике споразума о признању кривичног дела, нису исте према сада важећем законодавству и раније важећем. Оне су се временом мењале, прилагођавале стању ствари и потребама праксе а извесне недоумице су разрешене. Посматрано са аспекта сада важећег законодавства основне карактеристике овог института огледају се у следећем:

Данас овај институт носи назив „Споразум о признању кривичног дела“. Према одредбама ранијег ЗКП овај инстит носио је назив „Споразум о признању кривице“. Овакве измене свакако су оправдане, и у складу са чланом 14. ст. 1. Кривичног законика РС⁶⁵ којим је прописан сам појам кривичног дела а према којој је кривица саставни, битан елемент кривичног дела. Споразум се сада може закључити за сва кривична дела, независно од врсте и висине кривичне санкције, а које решење је често критиковано од стране научне и стручне јавности због евентуалних злоупотреба приликом примене споразума за тежа кривична дела.

Осим тога, данас не постоји минимум кривичне санкције која се може предложити у понуђеном тексту споразума о признању кривичног дела.⁶⁶ Уместо тога, прописано је само „да је казна или друга кривична санкција, односно друга мера у погледу које су јавни тужилац и окривљени закључили споразум предложена у складу с кривичним или другим законом“.⁶⁷ Када је реч о санкцији, као обавезан елемент споразума прописан је „споразум

⁶⁴ Д. Николић, *op.cit.*, стр. 26.

⁶⁵ Кривични законик, *Сл.лист РС*, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016.

⁶⁶ И. Јовановић, М. Станисављевић, *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима, регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији*, Београд, 2013. године. стр.18.

⁶⁷ Чл. 317. ст.1. тач. 4 Законика о кривичном поступку РС.

о врсти, мери или распону казне или друге кривичне санкције“.⁶⁸ Споразумети се о врсти и мери казне значи да се тужилац као заступник оптужбе и окривљени, када су утврдили да је окривљени извршио кривично дело, договарају о врсти и висини казне која ће окривљеном у поступку након потврђивања споразума бити изречена. Овде се ради о примени такозваног судског одмеравања казне на основу правила о одмеравању и законом прописане казне за кривично дело које је предмет споразума.

Код уговарања врсте и висине казне тужилац преузима улогу коју иначе има суд у редовном кривичном поступку тако што, уговарајући врсту и висину казне, у ствари врши у име суда одмеравање казне – индивидуализацију казне у том конкретном случају. При договарању врсте и висине казне тужилац се мора придржавати свих правила из Кривичног законика који регулишу ову област. Тужилац може с окривљеним уговорити само ону врсту казне или кривичне санкције која је прописана у Кривичном законнику јер у противном суд неће прихватити споразум. Рад на уговарању врсте казне или кривичне санкције је лакши део за тужиоца и окривљеног. Много тежи и комплекснији је део одмеравања висине казне. Споразумом о признању кривичног дела окривљени се може обавезати на испуњење обавеза под којима јавни тужилац има право, сходно начелу опортунитета кривичног гоњења, да одложи кривично гоњење, под условом да природа обавезе омогућава да се започне с њеним извршењем пре подношења споразума суду.

У важећем законодавству прецизирана је почетна и крајња тачка у току поступка у оквиру којих се може закључити споразум, тако да споразум о признању кривичног дела јавни тужилац и окривљени могу закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге па до завршетка главног претреса.⁶⁹ Најновијим законским решењем споразум о признању кривичног дела може се закључити све до завршетка главног претреса. У случају укидања првостепене пресуде и поновног суђења и одлучивања у поновном поступку, споразум се може закључити све до завршетка главног претреса. Ипак, чланом 313. ЗКП није изричито регулисан почетни тренутак у фази поступка од кога се споразум о признању кривичног дела, у скраћеном кривичном поступку може закључити. Реч је о кривичном поступку који се води због кривичних дела за која је као главна казна прописана новчана казна или казна затвора до 8 година. Наиме, у скраћеном кривичном поступку могу се предузимати

⁶⁸ Чл. 314. ст.1. тач. 4 Законика о кривичном поступку РС.

⁶⁹ Чл. 313. ст. 1. Законика о кривичном поступку РС.

одређене доказне радње, а не доноси се наредба о спровођењу истраге, чије доношење представља законски услов за склапање споразума. У смислу наведеног, а да би се превазишле овакве недоумице, неопходно је да се споразум о признању кривичног дела изричито регулише и у скраћеном поступку, а поготово у поступцима у којима поступају јавна тужилаштва посебне надлежности.⁷⁰ Сматрамо да би, за кривична дела која се процесуирају по скраћеном поступку, преговорима о закључивању споразума могло приступити најраније од завршетка спроведених истражних радњи или од поднетог оптужног предлога, односно тек кад је тужилац у решењу или оптужном предлогу определио чињенични опис кривичног дела и правну квалификацију.

ЗКП у члану 74. ст.1 тач. 8. изричито прописује обавезност одбране од почетка преговора с јавним тужиоцем о закључењу споразума па до доношења одлуке суда о споразуму. Раније важеће законодавство прописивало је да окривљени има право окривљеног на браниоца, али и доводило до дилеме да ли је постојање браниоца приликом закључивања споразума облигаторна обавеза или не. Нејасна правна ситуација порема Законику о кривичном поступку у погледу права односно обавезе окр. на браниоца у овом случају довела је до реакције праксе, а пре свега од стране Врховног суда Србије. Важеће законско решење са правом се уважава од стране стручне јавности с обзиром да се истим у већој мери штити право на одбрану окривљеног.

4. Поступак закључења споразума о признању кривичног дела и одлуке суда

Закон не одређује у којој се форми покрећу преговори, односно иницира поступак, што значи да то може бити учињено и писмено и усмено и да то могу учинити тужилац и окривљени лично или преко браниоца. Сама иницијатива може се састојати у жељи да се преговора ради закључења споразума, а могу се изнети и одговарајући услови, што је фактичко питање. Ако је предлог у писменој форми, и предлог и цео поступак преговарања чине фазе поступка из којих је искључена јавност. Уколико се преговори за закључење споразума на заврше успешно, треба уништити све писмене трагове да су такви преговори уопште вођени. Наравно све се може претходно усмено договорити, а затим поднети предлог у писменом облику о свим потребним елементима споразума.

⁷⁰ И. Јовановић, М. Станисављевић, *op.cit.*, стр.17.

Право предлагања закључења споразума припада искључиво јавном тужиоцу и окривљеном, односно његовом браниоцу. Јавни тужилац може предложити окривљеном и његовом браниоцу закључење споразума, односно окривљени и његов бранилац могу јавном тужиоцу предложити закључење споразума. Након упућивања предлога о закључењу споразума, странке и бранилац могу преговарати о условима признања кривичног дела које се окривљеном ставља на терет. Дакле, суд нема никаква права у погледу иницијативе, нити у погледу процеса преговарања и закључивања споразума.⁷¹

Одлука о споразуму о признању кривичног дела доноси се на рочишту на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац. О рочишту се чак и не обавештава оштећени. Функционална надлежност суда за одлучивање о споразуму зависна је од процесног тренутка подношења споразума суду. Сходно овом критеријуму, „О споразуму о признању кривичног дела одлучује судија за претходни поступак, а ако је споразум поднет суду након потврђивања оптужнице – председник већа“^{72 73} Три су могуће одлуке суда о понуђеном тексту споразума. То су: одбацивање, прихватање или одбијање споразума. Рочиште на којем се одлучује о споразуму држи се без присуства јавности. Суд ће решењем одбацивати споразум у два случаја. Прво, ако утврди да он не садржи законом прописану садржину. Друго, ако на рочиште на којем се одлучује о споразуму не дође окривљени под условом да је уредно позван и да није оправдао изостанак. Суд ће решењем одбити споразум о признању кривичног дела ако утврди: 1. Да постоје разлози из чл.338. ст.1. ЗКП (Који представљају разлоге за обуставу поступка од стране већа у поступку испитивања оптужнице) 2. Да није испуњен услов из чл.317. ст.1. ЗКП (односно када нису испуњени услови за доношење пресуде којом се споразум прихвата). У таквом случају признање окривљеног дато у споразуму не може бити доказ у кривичном поступку. По правноснажности овако донесеног решења, споразум и сви списи који су са њим повезани уништавају се пред судом, о чему се саставља записник, а судија који је донео решење не може учествовати у даљем поступку.⁷⁴

Пресуду о прихватању споразума о признању кривичног дела и оглашавању окривљеног кривим суд ће изрећи ако утврди: да је окривљени свесно и добровољно

⁷¹ *Ibid.*, стр.19.

⁷² Чл. 315 ст.1 Законика о кривичном поступку РС,

⁷³ И. Јовановић, М. Станисављевић, *op.cit.*,стр. 19.

⁷⁴ *Ibid.*

признао кривично дело, односно кривична дела која су предмет оптужбе; да је окривљени свестан свих последица закљученог споразума, а посебно да се одриче права на суђење и да прихвата ограничење права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума; да постоје и други докази који нису у супротности с признањем окривљеног да је учинио кривично дело; да је казна или друга кривична санкција, односно друга мера у погледу које су јавни тужилац и окривљени закључили споразум, предложена у складу с кривичним или другим законом. Изречена пресуда мора да садржи разлоге којима се суд руководио приликом прихватања споразума.⁷⁵

Напослетку, против пресуде којом је прихваћен споразум о признавању кривичног дела постоји могућност улагања жалбе. Наиме, сходно чл. 319. ст. 3. Кривичног законика, против ове пресуде јавни тужилац, окривљени и његов бранилац могу, у року од осам дана од дана достављања пресуде, изјавити жалбу због постојања разлога због којих се поступак по испитивању оптужнице обуставља у смислу чл. 338. ЗКП као и у случају да се пресуда не односи на предмет споразума о признању кривичног дела. Дакле, пресуда у делу који се односи на овај споразум може се побијати само по два основа, док се остали делови пресуде могу побијати жалбом по општим прописима о жалби против пресуде (у року из чл. 432. ЗКП, од стране лица по чл. 433. ЗКП и по основима по којима се пресуда може побијати по чл. 437. ЗКП). Закључак да се ограничења из овог члана односе само на део пресуде који се тиче споразума о признању кривичног дела изводи се и речи „против пресуде којим је прихваћен споразум“. У чл. 314. ст. 1. тач. 5. ЗКП стоји да странке и бранилац дају изјаву да се одричу права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум, а по чл. 317. ст.1. тач.2. ЗКП суд утврђује да ли је окривљени свесно прихватио ограничење права на улагање жалбе против одлуке суда донете на основу споразума. Ако је споразумом о признању кривичног дела предвиђено одустајање јавног тужиоца од кривичног гоњења за кривична дела која нису обухваћена споразумом, суд у односу на та кривична дела доноси пресуду којом се оптужба одбија. Доношење те пресуде могуће је само за кривично дело обухваћено оптужницом. Судија за претходни поступак или председник већа доноси јединствену пресуду која има двоструки диспозитив: оптужени се оглашава кривим за једна кривична дела, а оптужба се одбија

⁷⁵ *Ibid.*

за друга. Насупрот овом, против решења којим се споразум о признању кривичног дела одбацује или одбија, жалба није дозвољена.⁷⁶

5. Споразум о признању кривичног дела у Статуту, Правилнику о поступку и доказима и пракси Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију

За разлику од Статута Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, који не помиње потпуно признање кривице оптуженог и не предвиђа никакве бенефиције у случају признања кривице, то регулише Правилник о поступку и доказима. У трећем одељку под називом „Прелиминарни поступак“ у чл. 62. тач. 6. прописано је „у случају да се оптуженик изјасни да је крив а) пред расправним већем поступати у складу са правилом 62 бис б) пред судијом упутити његову изјаву о кривици ванрасправном већу како би оно могло поступити у складу са правилом 62 бис. Одмах у следећем члану 62 бис, регулише се потврдно изјашњење у кривици.

Уколико се оптужени изјасни да је крив или затражи да се његова изјава о кривици измени у потврду, а претресно веће се, располагајући потребним информацијама, увери да је изјаву о кривици дао добровољно, да изјава о кривици није двосмислена и да постоји довољно чињеничног основа за постојање кривичног дела и учествовање оптуженог у њему, било на основу независних индиција, било на основу тога што не постоји никакво битно неслагање између страна у погледу предметних чињеница, претресно веће може прогласити оптуженог кривим и упутити секретара да одреди датум за претрес о одмеравању казне.

Правило 62 тер прописује поступак за споразум о изјашњавању о кривици. Тужилац и одбрана могу се споразумети да ће, након што се оптужени потврдно изјасни о кривици по оптужници, или по једној или више тачака оптужнице, тужилац пред претресним већем поступити тако што ће затражити да се оптужница сходно томе измени, изнети став да је примерена нека конкретна казна или распон казне, не успротивљујући се захтеву оптуженог за изрицање конкретне казне или распона казне. Ниједан од претходно наведених споразума не обавезује претресно веће. Уколико стране постигну споразум о изјашњењу о кривици, претресно веће ће затражити да се тај споразум објави на отвореној седници или – ако му је изнесен ваљан разлог – на затвореној седници у тренутку када се

⁷⁶ Т. Васиљевић, М. Грубач, *op.cit.*, стр. 582.

оптужени потврдно изјасни о кривици у складу с правилом 62 бис, или кад затражи да своје изјашњење промени у потврдно.⁷⁷

У односу на праксу Међународног кривичног суда за бившу Југославију, први споразум о изјашњењу о кривици је у предмету Ердемовић.⁷⁸ Прихватање потврдног изјашњавања о кривици у предмету Ердемовић, није прошло без значајних потешкоћа. Оне су настале као резултат „англосаксонског“ поступка, који је био стран Ердемовићевом браниоцу (из бивше Југославије) и члановима претресног већа (из Француске, Костарике и Египта). У жалбеном поступку Ердемовићев бранилац је тврдио да је потврдно изјашњавање о кривици његовог клијента резултат тога што ни оптужени ни бранилац нису разумели импликације потврдног изјашњавања о кривици. Истакао је да је институт потврдног изјашњавања о кривици био страни поступак који се тада примењивао у бившој Југославији и описао га је као пример колизије између „англосаксонског“ и „континенталних“ кривичних система. Као што се види из наведеног, процес постизања споразума о изјашњавању о кривици био је новина у пракси и поступцима пред МКСЈ. Након предмет Ердемовић усвојена су правила која уређују поступак постизања споразума о изјашњавању о кривици. Сврха споразума о изјашњавању о кривици је, пре свега, показивање искрености и битно је за Трибунал да кроз овај институт охрабри учиниоце да прихвате одговорност за извршена кривича дела.

Утврђена правила 62 бис и 62 тер односе се пре свега на то да је изјава о кривици дата добровољно, да је дата свесно, да не сме бити двосмислена и да мора постојати довољно чињеничних основа за кривично дело и учествовање оптуженог у кривичном делу. Ова четири правна услова за ваљано, потврдно изјашњење о кривици (правило 62 бис) и поступак за склапање споразума о изјашњењу о кривици најбоље се могу разумети и илустровати анализирањем изјашњења о кривици који су поднесени предмету *Драган Обреновић*⁷⁹ који се водио пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију. Захтев у предмету Обреновић је пример начина на који се споразум између тужиоца и одбране шаље у форми захтева претресном већу, заједно са споразумом о изјашњавању о кривици и чињеничним основом. У односу на предмет Обреновић, специфичност се огледа у томе што је Тужилаштво препоручило казну од 15 до 20 година, као и пристанак

⁷⁷ И. Јовановић, М. Станисављевић, *op.cit.*, стр.176.

⁷⁸ Случај Дражен Ердемовић, ИТ-96-22, од 22.05.1996.године

⁷⁹ Случај Драган Обрадовић ИТ-02-60-Т од 10.12.2003. године

оптуженог да се неће жалити на пресуду претресног већа, осим ако она не пређе распон казне коју је Тужилаштво предложило. Наведени део споразума о признању кривице директно се односи на одредбе Правилника и Статута о распону казне. Оптужени се може осудити на максималну доживотну казну у складу с правилом 101, а распон казне које предложи Тужилаштво није обавезујући за претресно веће, које има овлашћење да одреди казну коју сматра одговарајућом (правило 62тер (б)). Можемо закључити да је признање кривице пред Трибуналом, по одредбама материјалног и процесног права само део доказног материјала које суд процењује, цени по слободном судијском уверењу, како доказну вредност њега самог, тако и у склопу са другим доказима.

Наше законско решење углавном је слично законском решењу МКСЈ, сем у делу који се односи на споразумевање о казни, с обзиром на то да је наш суд у обавези да прихвати споразум у целости, а Веће МКСЈ, уколико то оцени, може изрећи и тежу казну него што је предложено споразумом.

У смислу наведеног, у предмету *Момир Николић* који се водио пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију,⁸⁰ изречена је строжа казна од предложених у споразуму о изјашњавању о кривици. У случају Момира Николића, претресно веће је изрекло казну од 27 година, одбацивши предложену казну Тужилаштва од 15 до 20 година, те препоруку одбране од 10 година. У погледу примене, у пракси Тужилаштва за ратне злочине овај кривичноправни институт показао се оправдан и даје добре резултате. Укупно закључених споразума у Тужилаштву за ратне злочине је десет.⁸¹

6. Емпиријско истраживање о примени споразума о признању кривичног дела у пракси

Како је реч о релативно новом институту, који је изазвао бурне реакције и бројне полемике у теоријском делу а с обзиром да у домаћој правној науци нема опсежнијих емпиријских истраживања ове проблематике споровели смо истраживање које обухвата сагледавање споразума о признању кривичног дела у пракси Вишег суда у Нишу а за временски период од од 01.01.2018. године до 31.12.2018. године, са освртом на податке из претходних година а са циљем поређења истих. Спроведеним истраживањем дошли смо до следећих резултата.

⁸⁰ Предмет Миомир Николић ИТ-02-06-ПТ

⁸¹ Податак из 2013. године

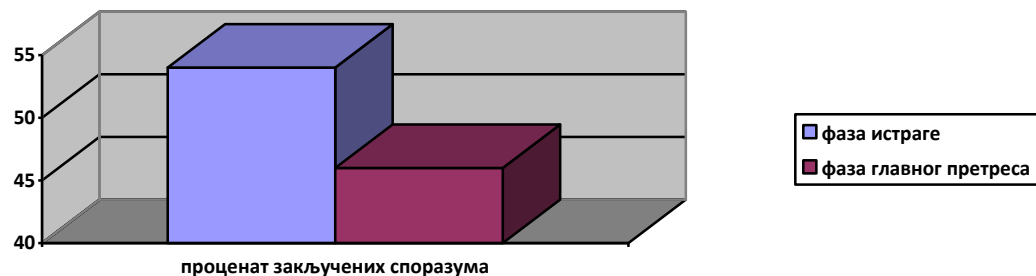
Пред Вишим судом у Нишу у току 2018 године, покренуто је 160 кривичних поступака, док је чак 99 покренутих поступака (наравно узимајући у обзир и поступке покренуте ранијих година) је окончано закључивањем споразума о признању кривичног дела. Поређења ради, у 2017. години од укупно 174 покренутих кривичних поступака пред Вишим судом у Нишу, а 64 поступака окончано закључивањем споразума о признању кривичног дела, док је у 2016. години број покренутих кривичних поступака био 137 а број кривичних поступака окончаних закључивањем споразума 33.

Табела 1

	2016 година	2017 година	2018 година
Број покренутих кривичних поступака по годинама	137	174	160
Број кривичних поступака окончаних закључивањем споразума	33	64	99

Када је реч о фази поступка у којем се најчешће закључују споразуми, на основу анализе закључених споразума о признању кривичног дела у 2018. години, утврђено је да је највећи број случаја закључен у фази истраге, односно пре потврђивања оптужнице и то 54% док је у фази главног претреса 46%. Слични подаци добијени су и ранијих година, те је процентуално увек већи број закључених споразума у фази истраге.

Табела 2

Овакве резултате можемо објаснити тиме да се у истрази споразум најчешће закључује за новоформиране предмете, док до закључења у фази главног претреса долази углавном када се ради о старијим предметима који се воде више година. Из приложеног можемо потврдити значај споразума у погледу ефикасности и брзине решавања предмета,

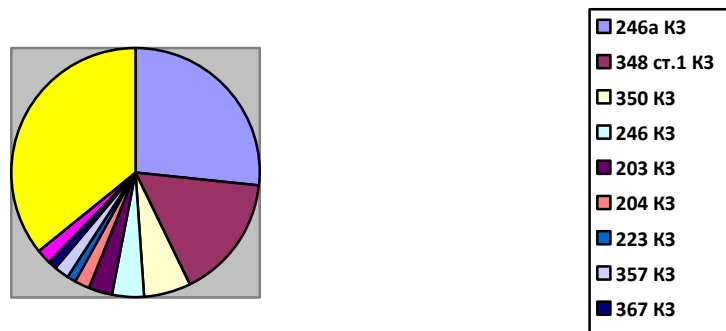
омогућавајући да се „стари“ предмети заврше брже, спречавајући тиме могућност наступања застарелости кривичног гоњења.

У 2018. години, на територији Вишег суда у Нишу, само је један споразум (заведен под бројем СПК 82/18) одбачен, из разлога што исти није садржао податке из чл. 314. ст.1. ЗКП-а, а број одбијених споразума у овом периоду и на територији Вишег суда у Нишу је свега 3, што говори у прилог томе да се највећи број преговора за закључење споразума оконча успешно и потврђује ефикасност примене овог иснтитута.

Редован правни лек-жалба није изављена ни на једну пресуду којом се потврђује споразум. Претходне 2017. године на територији Вишег суда у Нишу забележен је случај само једне изјављене жалбе на којом се споразум о признању кривичног дела прихвата а окривљени оглашава кривим и та жалба је одбијена као неоснована.

Споразум о признању кривичног дела пред Вишим судом у Нишу у 2018. години најчешће се закључивао за кривично дело Неовлашћено држање опојних дрога из чл. 246а КЗ, а којих има чак 26, док друго место са укупно 16 закључених споразума заузима кривично дело Неовлашћена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја из чл. 348. ст.1 КЗ-а, а заступљена су била и кривична дела Недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људи из чл. 350. став 1 КЗ (6 споразума), Омогућавање уживања опојних дрога из чл. 247. КЗ,(4 споразума) и др.

Табела 3

Дакле, када је реч о структури кривичних дела, за разлику од ранијих година када су најзаступљенија била кривична дела против имовине и кривична дела против безбедности јавног саобраћаја, ситуација је сада другачија те су најзаступљенија кривична дела против здравља људи.

V. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОКРИВЉЕНОГ

Споразум о сведочењу окривљеног је модификовани институт некадашњег сведока-сарадника, уведен у законодавство РС Закоником о кривичном поступку из 2001. године којим окривљени (односно како се још означава „окривљени-сарадник“) за кривично дело које спада у делокруг тужилаштва посебне надлежности (Тужилаштва за организовани криминал и Тужилаштва за ратне злочине) признаје да је учинио кривично дело које му се ставља на терет, али се истовремено и обавезује да ће о том кривичном делу писмено изнети све што зна, односно да ће о њему сведочити.⁸²

Наиме, ради се о лицу које има одговарајући „хибридни“ процесни карактер, јер је у истом кривичном поступку и окривљени и сведок, али код кога преовлађује процесни статус окривљеног. Његова улога, кроз статус сведока у кривичном поступку је веома значајна, а у појединим случајевима чак и пресудна, јер је „традиционална радња доказивања – испитивање сведока, у савременим кривичним поступцима, и даље, као лични доказ, доминантна у односу на материјалне доказе. Ово је посебно важно, јер је основни инструмент у борби против савремених облика криминалитета је благовремена и тачна информација.⁸³ Треба напоменути да је стварање законске могућности да субјекат обавља функцију окривљеног и функцију сведочења у директној супротности са начелом монофункционалности, према коме, један процесни субјекат по правилу врши само једну процесну функцију.⁸⁴ Осим тога, окривљени, користећи право на одбрану, није дужан да говори истину, док сведок, полагајући заклетву има дужност да говори истину, те да ништа не сме прећутати.

Приликом примене овог правног института, неопходно је обратити нарочиту пажњу приликом оцене исказа окривљеног сарадника, јер општа правила о оцени доказа и ослањање на начело слободне оцене доказа, може бити недовољно у конкретном случају. Наиме, сведок сарадник је лице које има интерес да се кривични поступак креће у одређеном правцу, а осим тога, лице које добија статус окривљеног сарадника, није лице

⁸² Б. Лечић, *Споразуми јавног тужиоца и окривљеног*, Академија за националну безбедност Београд, Београд, 2017.године, стр. 395-396.

⁸³ Т. Бугарски, *Процесне радње доказивања у кривичном поступку*, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Зборник сажетака са научне конференције, Нови Сад, 2016.године, стр. 95. и 96.

⁸⁴ В.Турањанин, *Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије*, Нова правна ревија часопис за домаће, њемачко и европско право бр.2/2012, Сарајево 2012.године, стр. 65.

високоморалних квалитета, из ког разлога је потребна додатна опрезност приликом оцене његовог исказа.

Најчешће је реч о лицима чија одлука да закључи овакав споразум може бити чисто прагматичне природе, па се у том контексту може догодити и да његов исказ приликом сведочења буде потпуно лажан. Наиме, да би добили статус окривљеног сарадника, многа лица су спремна да лажно терете нека друга лица, тим пре ако им се укаже прилика да терете своје личне непријатеље, криминалну конкуренцију, или лица која уопште и не познају. Зато је потребна додатна опрезност приликом оцене исказа који даје окривљени сарадник.⁸⁵ Морамо напоменути, да иако суштински неопходно, наш законодавац није прописао неку посебну, додатну опрезност приликом оцене исказа окривљеног сарадника, односно процене његове доказне вредности, мимо уобичајених правила која се односе на оцену доказа у кривичном поступку, већ суд користи општа правила која се односе на оцену доказа у кривичном поступку.⁸⁶

Постоје битне разлике између споразума о сведочењу окривљеног из чл.320 ЗКП и споразума о признању кривичног дела из чл.313 ЗКП. Споразумом из чл. 313 добија се признање окривљеног које служи за пресуђивање кривичног дела за које тај окривљени одговара, а јавни тужилац га може закључити са сваким окривљеним, за било које кривично дело, за које се гоњење предузима по службеној дужности и које је предмет поступка. Споразумом из чл.320 ЗКП-а, стичу се два доказа, признање окривљеног и исказ сведока који се користе не само за пресуђење кривичног дела окривљеног који је те исказе дао, већ првенствено за пресуђење кривичних дела других учинилаца у истом или другом поступку. Исти се може склопити само са окривљеним који одговара за кривично дело из области организованог криминала или ратних злочина у којима гоњење предузима јавни тужилац посебне надлежности, тј, за кривична дела из чл.162. ст.1. тач.1., а окривљени заузврат може да добије и ослобођење од казне.⁸⁷

1. Услови за закључење споразума о сведочењу окривљеног

Закоником о кривичном поступку предвиђен је један материјални услов, који има улогу ограничавајућег фактора у примени овог споразума, а произилази из саме дефиниције

⁸⁵ В. Делибашрић, *op.cit.* стр. 27-28.

⁸⁶ *ibid.* 27-28.

⁸⁷ Т. Васиљевић, М. Грубач, *op.cit.*, стр. 583.

⁸⁷ Б. Лечић, *op.cit.*, стр. 585.

споразума о сведочењу окривљеног. У чл.320 ст.1 важећег Законика о кривичном поступку предвиђено је да се наведени споразум може закључити само за кривична дела која спадају у делокруг тужилаштва посебне надлежности односно за кривична дела организованог криминала и кривична дела против човечности и других добара заштићених међународним правом.

У односу на ранија решења значајна новина је да јавни тужилац може закључити споразум не само с лицем коме се на терет ставља неко од наведених кривичних дела, већ и с лицем које је окривљено за било које друго кривично дело. Овакво решење може довести до две различите ситуације. У првој, споразум се склапа с лицем које је окривљено у истом поступку у којем ће његов исказ бити коришћен. У другој, споразум се склапа с окривљеним против кога се води други поступак у односу на онај у којем ће сведочити. Специфичност другог од поменута два случаја јесте у томе што у наведеној ситуацији јавни тужилац, који с окривљеним склапа споразум, није исти онај јавни тужилац који користи исказ окривљеног у поступку који се води против учиниоца кривичног дела организованог криминала или ратних злочина. Поред тога, у оваквој ситуацији и одлуку о прихватању споразума, као и све даље одлуке који из ове проистичу, доноси, не суд пред којим окривљени сведочи на основу споразума, већ суд пред којим се против окривљеног иначе води кривични поступак.⁸⁸

Поред наведеног услова, сам законодавац у чл. 320 ст. 2 и 3 ЗКП-а, нормира још три услова која су неопходна за закључивање наведеног споразума: (1) да је окривљени у потпуности признао да је учинио кривично дело, (2) да је значај његовог исказа за откривање, доказивање или спречавање кривичног дела које спада у делокруг тужилаштва посебне надлежности претежнији од последица кривичног дела које је учинио и (3) да се не ради о окривљеном за кога постоји основана сумња да је организатор организоване криминалне групе.

Када је реч о другом услову, субјекат који је овлашћен да процењује да ли је претежнији исказ осуђеног-сарадника или последице извршеног кривичног дела преваходно је тужилац, када одлучује о преговарању, а потом, уколико до њега дође, и успешно се заврши, суд, који одлучује о споразуму по слободном судијском уверењу.⁸⁹

⁸⁸ В. Делибашић, *op.cit.*, стр.19-20.

⁸⁹ Т. Васиљевић, М. Грубач, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2010, стр. 988.

Треба рећи да је ЗКП из 2006⁹⁰ прописивао (члан 156. став 2. тачка 3) услов за добијање статуса, да се према постојећем чињеничном стању основано може претпоставити да би утврђивање важних чињеница у кривичном поступку било немогуће или знатно отежано, уколико сведок сарадник не би био саслушан. Фактичко је питање када се, с обзиром на постојеће чињенично стање, може претпоставити да би утврђивање важних чињеница у кривичном поступку било немогуће или знатно отежано без коришћења исказа сведока сарадника. То би, пре свега, био случај уколико постојећи докази нису баш високог степена доказног кредибилитета или остављају простора и за одређену сумњу у погледу навода из оптужбе, а што би се могло додатно поткрепити исказом сведока сарадника. Овде би од највеће важности било и ако би из исказа сведока сарадника проистекли и други докази, који би, с једне стране, додатно поткрепили сам његов исказ а с друге стране, могли сами по себи да допринесу даљем утврђивању важних чињеница. Тако је, на пример, један од првих сведока сарадника у Србији, Н. Ш. показао место на коме је било закопано тело убијеног И.С., и на тај начин омогућио да се дође до једног од кључних доказа у предмету у коме је био сведок сарадник. С обзиром на то да овакве одредбе нема у тренутно важећем законнику, сада би статус окривљеног сарадника могао да добије и онај окривљени чији исказ није неопходан, односно у ситуацији када и без тог доказа има сасвим довољно других доказа. Уколико такав споразум склопе јавни тужилац и окривљени, а при томе су испуњени и сви други законски услови, суд нема могућност да не прихвати споразум само зато што има довољно доказа и без тог исказа.⁹¹

Код трећег услова законодавац свесно лимитира јавног тужиоца у избору, како би се избегле ситуације у којима би се најодговорнијим лицима, која су организовала извршење најтежих кривичних дела, дала могућност да сведоче у поступцима против извршилаца на нижим нивоима организовања, чиме би се обесмислила природа овог института.⁹² Сведочење организатора извршења најтежих кривичних дела по свему судећи не би могло да испуни нити други услов, с обзиром да његов исказ вероватно не би био претежнији од последица кривичног дела које је учинио.

⁹⁰ Законик о кривичном поступку, *Сл.гласник РС*, бр. 46/2006, 49/07, 122/08., - Наведени законик се никада није примењивао.

⁹¹ В. Делибашрић, *op.cit.* стр. 20-21.

⁹² Г. Илић, М. Мајић, С. Бељански, А. Трешњев, *Коментар Законика о кривичном поступку*, осмо измењено и допуњено издање Београд 2015, стр. 799.

Ову формулацију би требало шире тумачити, тако да се статус не би могао доделити ни једном од суорганизатора организоване криминалне групе. Из разлога опште етике и основних моралних принципа није допустиво да они који су сами својим радњама довели до стварања организације из које ће потом проистећи одређена кривична дела, могу касније, захваљујући својој накнадној кооперативности, бити знатно блаже кажњени, односно бити ослобођени од казне. Спорно је питање да ли тај статус може добити лице које није организатор, али је у дужем временском периоду руководило организованом криминалном групом, односно које је заједно са другим организаторима било једно од главнокомандујућих у тој групи. Доследном применом одредаба које се односе на ово питање и такво лице би могло да добије статус окривљеног сарадника, што нема пуно криминално политичког оправдања. Зато би било добро да се у законски текст унесе ограничење којим би се и ова лица искључила из могућности да добију статус окривљеног сарадника. Ово из разлога што није оправдано да лица која су најодговорнија за настанак или функционисање одређене криминалне групе, постану окривљени сарадници, јер је један од основних постулата криминалне политике да кривичноправна репресија, пре свега, буде фокусирана на лица која су криминално најопаснија, односно, чије радње подразумевају највиши степен штетности и опасности по друштво и правни систем, а то су, у овом случају, првенствено лица која су криминалну групу организовала или била на њеном челу.⁹³

2. Поступак закључења и садржај споразума о сведочењу окривљеног

Јавни тужилац и окривљени споразум о сведочењу окривљеног могу закључити од доношења наредбе о спровођењу истраге па до завршетка главног претреса, а окривљени приликом закључења споразума мора имати браниоца (случај обавезне стручне одбране), што је случај и код споразума о признању кривичног дела.

Имајући у виду чињеницу да се одлуком суда о споразуму, против окривљеног који склапа споразум, кривични поступак не завршава, било би боље да је, у случају да суд прихвати споразум, предвиђена обавезна одбрана до окончања поступка који се води против окривљеног сарадника. На тај начин пружила би му се додатна гаранција да ће првостепени и суд правног лека испунити обавезе које проистичу из споразума који је окривљени сарадник у потпуности испунио. У ствари, окривљеном сараднику је

⁹³ В. Делибашрић, *op.cit.* стр. 21-22.

потребнији бранилац након што је испунио своје обавезе, јер тада треба да се заштите његова права, односно да се пружи додатна гаранција, кроз активност браниоца, да ће суд донети одлуку у складу са споразумом, или да ће тужилац одустати од гоњења уколико је тако договорено споразумом о сведочењу окривљеног.⁹⁴

Особеност овог споразума у односу на споразум о признању кривичног дела огледа се у томе што јавни тужилац пре формалног закључења споразума (а након постигнутог усменог договора) позива окривљеног да у року (који не може бити дужи од 30 дана), самостално и својеручно, што детаљније и потпуније, истинито опише све што зна о кривичном делу поводом којег се води поступак, као и о другим кривичним делима из делокруга тужилаштва посебне надлежности. Уколико је окривљени неписмен, јавни тужилац га позива да прелиминарни исказ диктира у апарат за снимање гласа. У том смислу, уз споразум о сведочењу окривљеног у писаном облику странке суду прилажу и записник о исказу који је окривљени дао.

Овакви записници, односно снимци, поред тога што омогућавају оцену значаја исказа окривљеног и подобности да овакво сведочење доведе до статуса окривљеног сарадника, могу служити и као својеврсна контрола потпуности и истинитости исказа који окривљени накнадно даје пред судом. С тим у вези, не треба испустити из вида, да постоји могућност злоупотребе, односно да тужилаштво може, након што окривљени опише све што зна о кривичним делима која спадају у делокруг тужилаштва посебне надлежности, без икаквог образложења, да одбије да склопи споразум са окривљеним, а да затим користи податке информације које је окривљени навео у својој изјави.⁹⁵

У зависности у којој фази поступка је закључен, споразум и поменути записник се подносе или судији за претходни поступак (до потврђивања оптужнице) или председнику судског већа (након потврђивања исте).

У чл. 321 ЗКП-а законодавац је прописао садржај споразума о сведочењу окривљеног, односно његове обавезне и факултативне елементе. Постоје шест обавезних елемената, а на неке од њих треба скренути посебну пажњу. Обавезни елементи овог споразума су:

⁹⁴ В. Делибашрић, *op.cit.*, стр.22.

⁹⁵ В. Делибашрић, *op.cit.* стр. 22.

Опис кривичног дела који је предмет оптужбе, а који одражава опис који је јавни тужилац навео у оптужници а чије извршење окрвљени признаје. Неопходно је у споразуму навести све елементе индивидуализације кривичних дела, такође и место, време, начин, средство извршења. Навести саизвршиоце уколико их је било као и друге чињенице и околности које су од значаја за кривично дело које окривљени признаје да је учинио.⁹⁶ Други елемент споразума је изјава окривљеног да у потпуности признаје кривично дело, да ће дати исказ о свему што му је познато о кривичном делу из делокруга тужилаштва посебне надлежности и да ништа неће прећутати, да је упозорен на дужност да говори истину и да не сме ништа да прећути, као и да давање лажног исказа представља кривично дело (чл. 95. ст. 1. ЗКП-а), да је упозорен на дужност полагања заклетве (чл. 96. ЗКП-а), као и на погодности у погледу кривичне санкције (чл. 321. ст.1. тач. 3. ЗКП-а), да се не може позивати на погодност ослобођења од дужности сведочења (чл. 94. ст. 1. ЗКП-а) и ослобођења од дужности одговарања на поједина питања (чл. 95. ст. 2. ЗКП-а).

Дакле, окривљени мора бити свестан свих права којих је као сведок у овом поступку дужан да се одрекне и која не може да користи, те исти мора бити свестан и правних последица које за собом повлачи обавеза полагања заклетве, немогућност права на ослобођење од сведочења и одговарања на поједина питања.⁹⁷

У погледу другог услова, оваквом законском формулацијом остаје спорно да ли окривљени овом изјавом преузима обавезу да каже и све што му је познато о кривичним делима за која није прописано да поступа тужилаштво посебне надлежности, а нарочито ако се узме у обзир да тужилаштво посебне надлежности може, уз испуњење одређених услова да гони и за кривична дела која нису у његовој искључивој надлежности. Нејасно је и то, како би окривљени који је углавном лаик, могао знати у чију надлежност спада гоњење за поједина кривична дела.

Споразум о врсти и мери или распону казне или друге санкције која ће бити изречена, о ослобођењу од казне или о обавези јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења окривљеног у случају давања исказа на главном претресу у складу са преузетим обавезама.

⁹⁶ Б. Суботин, *op.cit.*, стр. 48.

⁹⁷ Б. Суботин, *op.cit.*, стр. 48.

У суштини, споразум који у погледу казне или друге кривичне санкције је идентичан са споразумом који у погледу казни склапају јавни тужилац и окривљени приликом преговарања и закључивања споразума о признању кривичног дела, с тим што се у погледу кривичних дела код којих је КЗ-ом прописана та могућност, предложити ослобођење од казне окривљеног или могућност да јавни тужилац одустане од кривичног гоњења када окривљени на главном претресу да исказ, у складу са преузетом обавезом.

С обзиром на то да се споразум може склопити и пре потврђивања оптужнице, треба имати у виду да постоји опасност за окривљеног да не буде заштићен правилом *ne bis in idem* (члан 4), јер у том случају, након што тужилац одустане од кривичног гоњења окривљеног, а пошто нема одлуке суда (то је само одлука јавног тужиоца), против окривљеног се може поново водити поступак за исто кривично дело. Треба рећи и то, да у вези са могућношћу да се уговори обавеза јавног тужиоца да одустане од кривичног гоњења окривљеног, Законик не прописује посебно да ли и која права има оштећени. То даље значи да би оштећени могао да користи она своја права која и иначе има у случају да тужилац одустане од кривичног гоњења окривљеног (било пре или после потврђивања оптужнице).⁹⁸

Четврти обавезни елемент овог института је споразум о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом и о имовинско-правном захтеву, уколико је поднет. Није сасвим јасно зашто имовинскоправни захтев који је поднет, мора бити у споразуму о сведочењу окривљеног, нити ко се с ким договара у вези са тим захтевом. Пошто је у питању обавезни елемент споразума, намеће се и питање да ли оштећени подношењем имовинскоправног захтева чије је остварење практично немогуће, на пример, подношењем потпуно нереалног захтева који се тиче накнаде штете, може да блокира склапање споразума о сведочењу окривљеног, односно да ли ће споразум пропасти уколико окривљени из било којег разлога није у могућности да испуни постављени имовинскоправни захтев. Имајући у виду чињеницу да се овде ради о споразуму између јавног тужиоца и окривљеног, и да се само они могу договарати о елементима споразума, а не и оштећени који подноси имовинскоправни захтев, овакву законску формулацију би требало тумачити на начин да ће се споразум о имовинскоправном захтеву наћи у споразуму о сведочењу окривљеног само уколико

⁹⁸ В. Делибашрић, *op.cit.* стр. 24.

постоји сагласност окривљеног по питању поднетог имовинскоправног захтева. У случају да таква сагласност не постоји, у споразум о сведочењу окривљеног требало би навести да ће се у вези са поднетим имовинскоправним захтевом оштећени упутити да своја права може да остварује у парничном поступку. Ако постоји сагласност око дела имовинскоправног захтева, требало би такву сагласност унети у споразум, и навести да ће се за преостали део оштећени упутити да своја права може да остварује у парничном поступку.⁹⁹

Споразум мора да садржи и изјаву о одрицању странака и браниоца од права на жалбу против одлуке којом је суд у потпуности прихватио споразум. Овај обавезни елемент потврђује циљ и правну природу овог института, с обзиром да би изрицање жалбе било у потпуној супротности са истима. Треба напоменути да овде са правом законодавац различито регулише, у односу на споразум о признању кривичног дела, у којем омогућава улагање жалбе из разлога прописаних чл.338 ст.1 ЗКП, јер споразум о сведочењу окривљеног суд прихвата решењем којим се поступак у односу на тог окривљеног не окончава, а ова одлука обавезује суд и првог и другог степена. Као шести обавезни елемент наравно прописан је потпис странака и браниоца. С друге стране, споразум о сведочењу окривљеног факултативно може садржати и споразум у погледу имовине проистекле из кривичног дела која ће бити одузета од окривљеног.

О споразуму о сведочењу окривљеног, у зависности у којој фази поступка и ком функционалном облику суда је поднет, одлучује судија за претходни поступак или председник већа. Одлука се доноси на рочишту на које се позивају јавни тужилац, окривљени и његов бранилац. За разлику од рочишта на којем се одлучује о споразуму о признању кривичног дела, законодавац не предвиђа да се током одржавања рочишта о споразуму о сведочењу окривљеног искључује јавност, што значи да она може бити искључена, али то није обавезно. У погледу споразума о сведочењу окривљеног, суд може донети три решења – решење о одбацивању споразума, решење о одбијању споразума, односно решење о његовом прихватању.

С тим у вези, поступак одбацивања споразума о сведочењу окривљеног законодавац решава упућивањем на чл. 316 ЗКП-а (одбацивање споразума о признању кривичног дела),

⁹⁹ В. Делибашрић, *op.cit.* стр. 24.

што значи да ће суд решењем одбацили споразум о сведочењу окривљеног ако исти не садржи све обавезне елементе предвиђене чл. 321 ст. 1 ЗКП-а или ако на рочиште на коме се одлучује о споразуму није дошао окривљени који је уредно позван, а који није оправдао изостанак.

Суд ће решењем одбити споразум о сведочењу окривљеног ако утврди да постоје разлози због којих би кривични поступак у фази оптужења требало обуставити (разлози из чл. 338. ст. 1. ЗКП-а) или да није испуњен један или више услова из чл. 323. ЗКП-а, а које је неопходно испунити да би суд прихватио споразум. По правноснажности наведеног решења, споразум и сви списи у вези са њим уништавају се у присуству судије који је донео решење и о томе се саставља записник, а поступак се враћа у фазу која је претходила закључењу споразума. Судија који је учествовао у поступку одлучивања о споразуму, не може учествовати у даљем току поступка.

Решење којом прихвата споразум о сведочењу окривљеног, суд ће донети ако утврди да су кумулативно испуњена три услова: (1) да је окривљени свесно и добровољно пристао да сведочи под условима предвиђеним ЗКП-ом, (2) да је окривљени у потпуности свестан свих последица закљученог споразума, а посебно да се одриче права на улагање жалбе против одлуке суда донесене на основу споразума и (3) да је казна или друга санкција или мера, ослобођење од казне или одустанак јавног тужиоца од кривичног гоњења предложен у складу са одредбама ЗКП-а или кривичног закона.

Решење о прихватању споразума о сведочењу окривљеног у суштини представља „одложену одлуку” суда у поступку против окривљеног-сарадника, јер је њено дејство одложено до тренутка у којем је потврђено да је окривљени-сарадник испунио своју обавезу која се огледа у његовом истинитом и потпуном сведочењу. То значи да, након доношења решења којим се прихвата споразум о сведочењу окривљеног, за окривљеног-сарадника настаје обавеза да сведочи у кривичном поступку који се против њега води. Законодавац прописује да се окривљени-сарадник испитује након саслушања оптужених и након испитивања се удаљава из суднице.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Наведено решење се критикује у процесној литератури са образложењем да је грешка што законодавац није предвидео могућност да окривљени-сарадник остане у судници након давања исказа обзиром да је он у датом поступку и окривљени односно странка која има право на одређену доказну активност на главном претресу.

Поред наведеног, законодавац у чл. 325. ст. 1 ЗКП-а нарочито истиче обавезу окривљеног-сарадника да говори истину и да не прећути ништа што му је о предмету суђења познато. Уколико окривљени-сарадник у потпуности испуни све обавезе које је на себе преузео споразумом тј. ако сведочи у кривичном поступку, решење о прихватању споразума о сведочењу окривљеног обавезује првостепени и суд правног лека приликом доношења одлуке о кривичној санкцији, о трошковима кривичног поступка, о одузимању имовинске користи прибављене кривичним делом, о имовинскоправном захтеву и о одузимању имовине проистекле из кривичног дела.

С друге стране, суд ће ставити ван снаге решење о прихватању споразума, те ће споразум и све списе везане за њега записнички уништити а предмет вратити у стање у којем је био пре подношења споразума уколико: (1) окривљени-сарадник не испуни обавезе из споразума (нпр. ако одбије да сведочи пред судом или да исказ другачији од оног који је дао приликом склапања споразума) или (2) јавни тужилац покрене истрагу против окривљеног-сарадника или сазна за ранију осуђиваност и поднесе предлог суду за стављање ван снаге споразума. Међутим, у друга два случаја, јавни тужилац не мора обавезно суду предложити да стави ван снаге решење о прихватању споразума, већ ће то учинити након процене значаја његовог сведочења, с једне стране, и оправданости даљег опстајања споразума на снази након сазнања за нова кривична дела или ранију осуђиваност окривљеног сарадника, с друге стране.

VI. СПОРАЗУМ О СВЕДОЧЕЊУ ОСУЂЕНОГ ЛИЦА

Споразум о сведочењу осуђеног представља нови институт у нашем кривичном процесном праву Републике Србије. Потреба за овим институтом који је познат у упоредном праву, појавила се и у пракси, првенствено у вези кривичних дела у којима иступа тужилаштво посебне надлежности.

Овај институт се у пракси држава која га дуги низ година примењују, у овом или сличном облику (рецимо крунски сведок „*crown witness*“ традиционално постоји у законодавствима, на пример у Немачкој „*Kronnenzeuge*“) показао као врло успешан, те је истакнута потреба за његовом даљом применом. Овај институт представља јако добар, а у неким случајевима и једини начин разоткривања чланова и организатора криминалних група и извршиоца кривичних дела из надлежности тужилаштва посебне надлежности.

У пракси неких држава, показало се као исправна претпоставка, да лица која су припадници одређене организоване криминалне групе, поседују веома корисне информације и сазнања које би јавни тужилац могао да употреби у кривичним поступцима према другим припадницима организоване криминалне групе а првенствено према организатору и вођи групе. Криминалне групе углавном имају хомогену структуру, по правилу, иако су често веома бројне, исте су неретко добро позициониране у свим структурама друштва, тако да се докази на којима би се заснивала оптужба против чланова групе веома тешко могу набавити споља, односно изван саме криминалне организације.

Овај институт има велике сличности, али са друге стране и великих разлика са институтом сведок сарадник који је регулисао ЗКП из 2001. године. Слично као и споразум о сведочењу окривљеног, представља варијанту добијања тзв „кооперативног сведока“, али с обзиром да је реч о лицу које је правноснажно осуђено, већи нагласак је на његовом „сведочком“ статусу.

Институти сведок сарадник и осуђени сарадник разликују се првенствено по форми у којој ова лица добијају кооперативни статус у кривичном поступку. Док је обавеза која произилази из овако стеченог статуса код оба вида кооперативних сведока иста, а односи се на сведочење на главном претресу против лица која се терете да су извршила кривично дело или кривична дела за које је према посебном закону надлежно тужилаштво посебне надлежности, разлике постоје у начину на који осуђени сарадник стиче кооперативни статус у поступку.¹⁰¹

1. Закључење споразума о сведочењу осуђеног лица

Сходно члану 327. ства 1. ЗКП-а, јавни тужилац и осуђени могу закључити споразум о сведочењу ако је значај исказа осуђеног за откривање, доказивање или спречавање кривичних дела из члана 162. став 1. тачка 1. ЗКП-а, претежнији од последица кривичног дела за које је осуђени сарадник осуђен. Лице које склопи овакав споразум с јавним тужиоцем назива се „осуђени сарадник“. Када је исказ осуђеног у довољној мери битан да би се могло прихватити да је његов значај претежнији од последица кривичног дела за које је осуђен, фактичко је питање које се решава у сваком конкретном случају.¹⁰²

¹⁰¹ Б. Суботин. *op.cit.*, стр.61.

¹⁰² В. Делибашић, *op.cit.*, стр.29.

Сагласно решењу које је усвојено, споразум се може закључити и с лицима која су осуђена за друга кривична дела, а не само за кривична дела организованог криминала или ратних злочина. На тај начин је у великој мери проширен круг лица која могу добити статус осуђеног сарадника, а самим тим и могућност јавног тужиоца да прибави неопходан доказни материјал за гоњење учинилаца најтежих кривичних дела. У ствари, она лица која су учинила кривично дело организованог криминала или ратних злочина, по правилу, неће ни склапати ову врсту споразума, него ће склопити споразум о сведочењу окривљеног, тако да у пракси треба очекивати да ће се споразум о сведочењу осуђеног чешће склапати управо с лицима која су осуђена за друга кривична дела и у другим поступцима. Изузетак од овог правила биће случај када окривљени склопи споразум о признању кривичног дела, па на основу тог споразума буде правноснажно осуђен, а затим, као осуђено лице, склопи споразум с јавним тужиоцем о сведочењу. Иако се овде може поставити начелно питање, да ли се исто лице може два пута „наградити“, односно два пута привилеговати, прво када склапа споразум о признању кривичног дела, када му се по правилу изриче блажа казна од оне коју би добио у редовном поступку, а затим и приликом склапања споразума о сведочењу осуђеног, кад се његово сведочење награђује умањењем казне или ослобођењем од казне, треба прихватити да је то могуће јер ЗКП такву могућност не забрањује, односно не искључује. При томе треба имати у виду и да основ по коме се окривљени „награђује“ није исти. У првом случају, када се склапа споразум о признању кривичног дела, окривљени се „награђује“ јер се одриче права на суђење чиме се у доброј мери штеде финансијска средства државе, а истовремено се омогућава суду и тужилаштву да време које би утрошили на то суђење искористе за обављање других послова. С друге стране, када је реч о споразуму о сведочењу осуђеног, основ за привилеговање је у сведочењу осуђеног чиме он у значајној мери помаже тужилаштву да брже и ефикасније реши конкретан предмет, па се у суштини „награђује“ помоћ коју осуђени пружа.¹⁰³

Међутим, као и када је реч о осталим врстама споразума јавног тужиоца и окривљеног, споразум се не може закључити с лицем које је осуђено као организатор организоване криминалне групе. Овде законодавац свесно лимитира јавног тужиоца у избору, како би се избегле ситуације у којима би се најодговорнијим лицима, која су организовала извршење најтежих кривичних дела, дала могућност да сведоче у

¹⁰³ В. Делибашић, *op.cit.*, стр.50.

поступцима против извршилаца на нижим нивоима организовања, чиме би се обесмислила природа овог института.¹⁰⁴ Такође, за осуђеног сарадника не може бити предложено лице које је правноснажно осуђено на казну затвора од четрдесет година (члан 327. став 2 ЗКП).

Приликом закључења споразума осуђени мора имати браниоца (члан 327. став 3 ЗКП) и то од почетка преговора с јавним тужиоцем, па све до доношења одлуке суда о споразуму (члан 74. тачка 8). Када се говори о неопходности присуства браниоца приликом закључења споразума, потребно је нагласити да се споразум не може сматрати правним послом у коме учествују две равноправне стране и који се темељи на доброј вери и на правно ваљаним и коректним принципима преговарања потпомогнутим јасним процедурама. У његовој основи се налази законски, институционални притисак на осуђеног да прихвати закључење споразума. Притисак произилази из самог института, тако да реч „добровољно“ која се помиње у вези с њим има у суштини карактер флоскуле. То су разлози који у пуној мери оправдавају неопходност обавезног присуства браниоца приликом закључења споразума. С тим у вези треба рећи да се у тренутку када се преговара о споразуму, односно док се не покрене поступак за ублажавање казне, против осуђеног лица не води никакав поступак, тако да се у суштини и не ради о браниоцу, већ о адвокату који присуствује фази која претходи поступку за ублажавање казне осуђеном. Имајући у виду да је предвиђена обавезна одбрана до доношења одлуке суда о споразуму, то даље значи да након што је суд прихватио споразум о сведочењу осуђеног, он може остати без браниоца, односно може се догодити да осуђени у поступку за ублажавање казне учествује без браниоца, што свакако није добро. Из тог разлога било би боље да је прописана обавезна одбрана од почетка преговора с јавним тужиоцем о закључењу споразума о сведочењу осуђеног па све до одлуке суда у поступку за ублажавање казне.

Споразум о сведочењу осуђеног лица се сачињава у писаном облику и подноси се суду до завршетка главног претреса (члан 327. став 4). То значи да споразум мора бити склопљен и прихваћен од стране суда пре него што се заврши главни претрес у поступку у коме осуђени сарадник треба да сведочи. Овакво решење је логично јер осуђени сарадник свој исказ мора дати у првостепеном поступку.¹⁰⁵

¹⁰⁴ *Ibid.*, стр.51.

¹⁰⁵ В. Делибашић, *op.cit.* стр.51-52.

2. Садржај споразума

За разлику од остале две врсте споразума јавног тужиоца и окривљеног, споразум о сведочењу осуђеног садржи само обавезне, а не и факултативне елементе.¹⁰⁶

Овакво решење је оправдано из разлога што се ради о већ осуђеном лицу, а основни циљ споразума првенствено је обезбеђивање преко потребног доказног материјала у виду сведочења осуђеног, док с друге стране осуђени сарадник тежи ка ублажавању казне. Централно место у садржини споразума о сведочењу осуђеног имају управо изјава осуђеног сарадника којом се обавезује на давање исказа, с једне стране и споразум о казни или другој кривичног санкцији или ослобађању од казне уколико осуђени сарадник испуни своју обавезу, с друге стране. Законик предвиђа шест обавезних елемената споразума о сведочењу осуђеног.¹⁰⁷

Обавезан елемент споразума јесте опис кривичног дела које се ставља на терет окривљеном у поступку у којем се осуђени сарадник појављује као сведок. На овај начин у споразум се уноси основни услов за његово постојање, а то је опис кривичног дела из члана 162. став 1. тачка 1. ЗКП-а, из којег ће судија који буде одлучивао о споразуму бити у могућности да се упозна са испуњеношћу овог материјалног услова.¹⁰⁸

По природи ствари овим споразумом се не може предвидети одустанак јавног тужиоца од гоњења, јер је суђење завршено и изречена осуђујућа пресуда. Из истог разлога, у овом споразуму нема места ни преговарању о трошковима кривичног поступка, одузимању имовинске користи и имовинскоправном захтеву.¹⁰⁹

Обавезан елемент споразума о сведочењу осуђеног представља његова изјава у самом споразуму да ће дати исказ о свему што му је познато, а односи са на окривљеног у поступку у којем се појављује као сведок, као и о вези између окривљеног и извршеног кривичног дела из члана 162. став 1. тачка 1. ЗКП-а, да ништа неће прећутати а односи се на горе поменуте случајеве. Осуђени изјављује да је упозорен на дужности из члана 95. став 1. ЗКП-а, односно да је дужан да говори истину и да не сме ништа да прећути, а након тога упозориће се да је давање лажног исказа санкционисано као кривично дело, као и да се од њега према члану 96. став 1. очекује да положи заклетву. Осуђени изјављује и да је

¹⁰⁶ *Ibid.*, стр. 52.

¹⁰⁷ Б. Суботин, *op.cit.* стр. 52.

¹⁰⁸ *Ibid.*, стр. 63.

¹⁰⁹ М. Грубач, Т. Васиљевић, *op.cit.* стр.590.

сагласан да се не може позвати на погодности ослобађања дужности сведочења, која је предвиђена у члану 94. став 1. ЗКП-а као и да се не може служити правом ослобађања одговарања на поједина питања.

Као и код споразума о сведочењу окривљеног, и овде је видљив модификовани карактер положаја овог лица, имајући на уму да и поред чињенице да сведочи, осуђени сарадник нема све оне гаранције које су обезбеђене за сведока. Имајући на уму да за разлику од сведока који за своје сведочење не очекује било какву корист од тога, осуђени сарадник то чини ради ублажавања изречене кривичне санкције.¹¹⁰

Споразум о врсти и мери или распону умањене казне или друге кривичне санкције, односно ослобађање осуђеног сарадника од казне у случају давања исказа на главном претресу у складу са преузетим обавезама из члана 328. тачка 2. ЗКП-а, представља обавезан елемент овог института који уједно осликава природу овог споразума али представља и главни мотив на страни осуђеног лица да сарађује са јавним тужиоцем. И у овом случају јавни тужилац и окривљени могу се споразумети о тачној и прецизној мери казне или друге кривичне санкције коју ће суд окривљеном изрећи после испуњења обавезе сведочења, односно могу се и споразумети о распону казне, при том се мора видети рачуна о Кривичним закоником прописаним условима. Код ове врсте споразума странке и бранилац се могу споразумети да ће осуђени бити ослобођени од казне, при том се мора видети рачуна о условима прописаним Кривичним закоником.¹¹¹

Још један од обавезних елемената овог института је и изјава јавног тужиоца у вези са захтевом за ублажавање казне. Испуњење обавезе осуђеног сарадника на главном претресу на коме се појавио као сведок оптужбе повлачи и обавезу јавног тужиоца да испуни споразумом преузете обавезе. Јавни тужилац се споразумом обавезује, да ће у року од 30 дана од дана правноснажног окончања поступка осуђујућом пресудом, у кривичном поступку у коме је осуђени сарадник дао исказ у складу са споразумом преузетим обавезама, поднети захтев за ублажавање казне према члану 557 ЗКП-а. Овакав вид изјаве има за циљ заштиту права осуђеног лица које је испунило своју обвезу из споразума. Међутим, обавеза јавном тужиоца да поднесе предлог за ублажавања казне према

¹¹⁰ Б. Суботин, *op.cit.* стр. 64.

¹¹¹ *Ibid.*, стр. 65.

осуђеном сараднику везана је искључиво за моменат наступања правноснажности пресуде. Испуњење обавезе јавног тужиоца, првенствено лежи у рукама суда који суди у поступку у коме се осуђени сарадник појавио као сведок. Без обзира на моменат сведочења окривљеног сарадника у поступку, јавни тужилац ће поднети предлог суду за ублажавање казне тек након правноснажности осуђујуће пресуде. Што значи да уколико суд донесе ослобађајућу пресуду или поступак буде завршен неком од процесних пресуда, осуђени сарадник не може очекивати на споразумом уговорене погодности. Иста је ситуација, и уколико окривљени у поступку у којем осуђени сарадник сведочи умре и поступак због тога буде обустављен, чак и уколико је осуђени сарадник у потпуности испунио своју обавезу, неће доћи до покретања поступка за ублажавање казне.

Осуђени који закључује овај споразум, мора дати и изјаву о одрицању права на жалбу. Изјављивање жалбе у ситуацијама када је суд у потпуности прихватио споразум о оведочењу осуђеног, не би била у складу са правном природом овог института. Стране су се споразумеле да би споразум произвео одређено правно дејство међу њима, а такође и да би одређена права али и обавеза из њега заживеле. У споразуму странке и бранилац обавезују се да неће изјављивати жалбу против одлуке донете по захтеву за ублажавање казне, када је суд захтев усвојио и донео одлуку која одговара захтеву и споразуму.¹¹²

Као шести обавезан елемент споразума, потребан је потпис странака и браниоца. Својим потписом јавни тужилац, окривљени и бранилац изјављују своју сагласност са текстом споразума и овим чином назначавају да он представља њихову заједничку вољу.¹¹³

3. Одлучивање о споразуму

Сходно члану 329 ст.1 ЗКП-а, о споразуму о сведочењу осуђеног одлучује судија за претходни поступак, уколико је споразум поднет суду пре потврђивања оптужнице, односно председник већа уколико је споразум поднет суду након потврђивања оптужнице.

О споразуму се одлучује на рочишту, које се заказује увек када је споразум поднесен суду. На рочиште се позивају јавни тужилац, осуђени и бранилац. Ни у члану 329. ЗКП-а као и у члану 322. ЗКП-а, које се односи на рочиште за одлучивање о споразуму о сведочењу окривљеног, законик не напомиње да је општа јавност са рочишта

¹¹² Б. Суботин, *op.cit.* стр. 66.

¹¹³ *Ibid.*

искључена, што наводи на закључак да на рочишту на коме се одлучује о споразуму о сведочењу окривљеног општа јавност није искључена.

Суд решењем одлучује о споразуму и у зависности од тога да ли споразум садржи све законске елементе или неке од њих не садржи односно уколико постоје други разлози, суд доноси решење о прихватању споразума, решење о одбацивању споразума и решење о одбијању споразума. На рочишту суд првенствено проверава усклађеност споразума са законским текстом. Уколико пронађе да споразум садржи неки формални недостатак, решењем ће одбацити споразум, а уколико утврди постојање разлога из члана 338. став 1. ЗКП-а или да није испуњен један или више услова из члана 323. ЗКП-а суд ће га одбити решењем. Судија који је одбио споразум не може бити члан већа у наставку поступка. Ако је то био председник већа, он мора бити замењен. На крају, суд доноси решење о прихватању споразума уколико утврди кумулативну испуњеност услова из члана 323. ЗКП-а. Члан 329. став 3. наводи да се приликом доношење решења о одбацивању споразума, прихватању и одбијању споразума примењују чланови 316, 323 и 324. ЗКП-а.

4. Испитивање осуђеног сарадника

Након прихватања споразума о сведочењу осуђеног, он се може испитати, како у току истраге, тако и на главном претресу. У складу с упозорењем које је добио приликом склапања споразума, од осуђеног сарадника ће се тражити да пре сведочења положи заклетву, а затим ће се упозорити да је дужан да говори истину и да не сме ништа прећутати, као и да се не може позивати на погодност ослобођења од дужности сведочења и ослобођења од дужности одговарања на поједина питања. Овакво решење је логично, јер за разлику од „обичног“ сведока, који свакако има право да у одређеним ситуацијама буде ослобођен дужности сведочења или одговарања на поједина питања, осуђени сарадника се за свој исказ награђује, па је управо та чињеница један од разлога да му се ова права одузму.¹¹⁴

Иако законик не прописује експлицитно, осуђеног сарадника треба испитивати одговарајућом применом правила за испитивање сведока, јер је код њега и иначе претежнији „сведочки“ статус, имајући у виду чињеницу да он и није окривљен у поступку у коме сведочи. То даље значи да ће се осуђени сарадник позвати да изнесе све што му је о предмету познато, а након тога, с обзиром на то да је његово испитивање предложило

¹¹⁴ В. Делибашић, *op.cit.* стр.56.

тужилаштво, основно испитивање обавља тужилац. После тога, право да га унакрсно испитају имају окривљени и бранилац, а по потреби, осуђени сарадник се може суочити са другим сведоцима или окривљеним.

Законик о кривичном поступку не садржи посебна правила у погледу оцене исказа који је суду дао осуђени сарадник. Приликом процене који је степен доказног кредибилитета таквог исказа, суд примењује општа правила која се односе на оцену доказа у кривичном поступку, што се односи и на оцену исказа свих учесника у поступку уопште (окривљени, сведоци, вештаци, стручни саветници), па и на оцену исказа осуђеног сарадника, при чему се, пре свега, ослања на начело слободне оцене доказа.¹¹⁵ Приликом оцене доказа, треба се имати на уму да споразум између јавног тужиоца и окривљеног о његовом сведочењу представља једну од најстаријих и највећих опасности која подстиче на лажно сведочење. Оваква опасност посебно постоји када је у питању осуђени, који може да одлучи да лажно сведочи, како би за себе остварио погодност која се огледа у смањењу казне или друге санкције или ослобођењу од казне.

С тим у вези, овде се може поставити посебно питање, како треба да се понаша бранилац ако је потпуно сигуран (на пример, осуђени му је то рекао) да осуђени хоће лажно да сведочи да би себи издејствовао ублажавање санкције. Тада бранилац треба да га упозори да је лажно сведочење кривично дело, да је по споразуму о сведочењу дужан да говори истину, да није морално некога лажно теретити, као и да то може довести до других проблема (освета, контра лажно сведочење и слично). Уколико и поред тих упозорења осуђени жели да склопи споразум о сведочењу осуђеног и да при томе лажно сведочи, бранилац који је у потпуности сигуран у то има пуно право да ускрати даље поступање, с тим што приликом отказивања пуномоћја не сме никоме да открије разлоге због чега тако поступа. У супротном био би угрожен однос поверења између браниоца и окривљеног, што је апсолутно недопустиво. Уз све то, треба рећи да у пракси није увек лако направити дистинкцију између лажног исказа (који представља кривично дело) и нетачног исказа (који се своди на случајну омашку сведока услед несавршености његовог опажања, памћења или мана у репродукцији садржаја), тако да се у пракси сведоци веома ретко кривично гоне због постојања основане сумње да су учинили кривично дело давање лажног исказа. Сви ови фактори постоје и у погледу осуђеног сарадника, али код њега

¹¹⁵ *Ibid.*, стр.57.

неко превентивно дејство могуће одговорности за кривично дело, уколико да лажан исказ, има мање дејство него код класичних сведока, јер он нема потребе да стрепи од такве последице (мада би она свакако наступила и за њега ако би дао лажан исказ), с обзиром на то да би за њега, у случају да се докаже да није испунио своје обавезе, наступиле знатно теже последице, јер му се казна не би ублажила. Све ово указује да суд у сваком случају мора обратити додатну пажњу приликом процене доказног кредибилитета исказа осуђеног сарадника, односно да мора у додатној мери бити опрезан у односу на стицање убеђености о степену доказне веродостојности таквог исказа.¹¹⁶

Приликом оцењивања исказа класичних сведока у кривичном поступку, односно процене степена њихове доказне веродостојности, важну улогу за конкретну процену суда има и констатовање да ли сведок потенцијално има или нема одређених мотива за давање лажног исказа. У доказном смислу су најбољи они сведоци за које је потпуно извесно да су апсолутно неутрални, те да је тешко замислити да имају било какав интерес у кривичном поступку, у односу на врсту одлуке суда, а посебно у погледу одлуке о кривици окривљеног. Начелно, лица која имају интерес да се донесе одлука суда у овом или оном правцу не спадају у поуздане сведоке, па су као такви или ослобођени дужности сведочења (нпр. одређени блиски сродници, мада се њихово ослобођење темељи и на другим разлозима а не само на њиховој потенцијалној доказној непоузданости), или је суд из законских или судскопсихолошких, односно тактичких разлога, дужан да обрати посебну пажњу на њихов исказ, а у ту категорију спадају нпр. оштећени кривичним делом (нарочито када су истовремено и пасивни субјект кривичног дела), од којих се у највећем броју случајева не може очекивати потпуна објективност и реалност.¹¹⁷

За осуђеног сарадника није спорно да има интерес да кривични поступак тече у одређеном правцу, те да је он, и термилошки посматрано, у једном посебном „кооперативном односу“, пре свега, с јавним тужиоцем и отуда и његов законски назив осуђени сарадник, тако да је тим пре потребна додатна опрезност суда приликом доказне оцене његовог исказа. Захваљујући томе што термин „сарадња“ иначе није уобичајен за кривичну процедуру, где се по правилу строго води рачуна о одвојености кривичнопроцесних функција, тако да сваки субјект остварује своја права и дужности, без

¹¹⁶ В.Делибашић, *op.cit.* стр.57.

¹¹⁷ *Ibid.*, стр.57.

потребе за неком посебном сарадњом, која може подразумевати и одређену конфузију процесних функција, потребно је да суд врло пажљиво доказно вреднује исказ осуђеног сарадника, те да води рачуна да евентуално постојање интереса тог субјекта да се докаже као сарадник, не доведе до његовог лажног исказа, или исказа којим правдајући себе, неосновано окривљује друге.¹¹⁸

5. Везаност суда за одлуку о прихватању споразума

Према члану 330. ЗКП-а решење о прихватању споразума о сведочењу осуђеног обавезује суд приликом доношења одлуке о кривичној санкцији у поновљеном поступку, под условом да је осуђени сарадник у потпуности испунио обавезе из споразума.

Решење о прихватању споразума (тачније: споразум који је прихваћен судском одлуком) обавезује суд који ће по члану 557. одлучивати о захтеву јавног тужиоца за ублажавање казне. Тај суд мора да изрекне блажу казну предвиђену прихваћеним споразумом. Ако у споразуму блажа казна није предвиђена у фиксном износу већ у одређеном распону, суд ће одмерити фиксну казну у границама договореног распона блаже казне по правилима КЗ о одмеравању казне. Казну ублажава суд који је осуђеном изрекао првостепену осуђујућу пресуду.¹¹⁹

Поступак за ублажавање казне по чл. 557 ЗКП није суђење у поновљеном поступку, како погрешно стоји у наведеном члану закона, већ један случај преиначења правноснажне пресуде без икаквог понављања кривичног поступка.

Анализом споразума о признању кривичног дела, споразума о сведочењу окривљеног и споразума о сведочењу осуђеног, као најупечљивијих представника консенсуалних форми, можемо уочити да је код сваког од њих прописана обавезна одбрана, што указује на потребу заштите окривљеног/осуђеног лица приликом примене ових института (а услед неповољнијег положаја ових лица у односу на страну са којом се овакав споразум закључује), те је јасно да консензуалност у кривичном праву мора одразити и применити на другачији начин од онога како се примењује у другим гранама права, због специфичности положаја и својства учесника који учествују у договорима, те да овде не може бити речи о потпуно добровољности и потпуној сагласности воља као што је то случај у другим областима.

¹¹⁸ *Ibid*, стр.58.

¹¹⁹ М. Грубач, Т. Васиљевић, *op.cit.* стр.593.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Консенсуалне форме незаобилазне су појавне форме савременог кривичног поступка, којима се уважавајући интересе странака, примењују различите алтернативе редовном кривичном поступку или се пак кривични поступак у потпуности избегава. Било да се њима кривични поступак скраћује или у потпуности избегава, услов за њихову примену свакако је сагласност странака и доношење одлука у интересу свих учесника.

Шира примена појма консензуса у кривичнопроцесном праву узрокована је са једне стране прагматичним циљевима процесне економије али и редефинисаним односима државе наспрам њених грађана, те наглашавањем индивидуалних вредности спрам друштвених и државних. Интерес правосудних органа огледа се у рационалном коришћењу новца и времена а интерес окривљеног је доношење што повољније одлуке. Окривљенима овакав вид окончања или избегавања вођења кривичног поступка доноси и сигурност и смањење изгледа да ће бити престрого кажњени, избегавање негативног публицитета окривљеног али и избегавање секундарне виктимизације. Ипак, како не би дошло до злоупотребе ових института, који могу бити снажно оружје тужиоца и уопште правосудних органа, посебна пажња се мора посветити улози и повећању одговорности браниоца у поступку преговора и примене консенсуалних форми. Осим тога, мора се водити рачуна и о томе да исти не буду мотивисани политичком потребом да се процесуира што је више могуће кривичних дела па и по цени смањења казне и неуважавања, тј. недовољног уважавања интереса оштећеног лица.

Занимљиво је и то да се у континенталном правном систему све чешће примењују договори о казни, док су у англосаксонском правном систему све чешћи захтеви за повећаном контролом или чак потпуним укидањем консенсуалних форми. У законодавству Републике Србије, консенсуалне форме јављају се тек почетком XXI. века, а за ових готово двадесет година примене, ове форме добиле су знатно ширу примену али и претрпеле многе промене. У току вишегодишње примене, указано је на многобројне проблеме, али су увиђене и њихове многобројне предности.

Давањем овлашћења јавном тужиоцу да дискреционо одлучује у извесним случајевима и уз испуњење одређених услова о непокретању кривичног поступка, односно увођењем начела опортунитета у кривичнопроцесном законодавству Републике Србије (Закоником о кривичном поступку из 2001. године) отпочело се са применом неких од

облика консенсуалних форми, временом мењајући домен његове примене, увођењем могућности примене како на пунолетне, тако и на малолетне учиниоце кривичних дела али и правна лица. Поред могућности непокретања кривичног поступка односно одлагања покретања истог, уз извршење одређењих обавеза, уведена је могућност окончања истог закључивањем споразума о признању кривичног дела.

Како примена консенсуалних форми не би ишла на штету принципа правде и правичности, односно на уштрб заштите права учесника у поступку, неопходно је да законодавац постави објективну и разумну границу, пропише услове њихове примене, те је неопходно вршење контроле обима и начина примене истих. Осим тога, неопходна је корекција једног дела законодавног регулисања консенсуалних форми.

Најпре, када је реч о споразуму о признању кривичног дела, иоле озбиљнија анализа радова посвећених проблематици споразума показује да је, сасвим оправдано, преовлађујуће мишљење да споразум о признавању кривичног дела треба да буде вид поједностављеног поступања који своју примену треба да нађе пре свега код кривичних дела која припадају групи тзв. лакшег и средњег криминалитета.¹²⁰ Уосталом, то је случај и с другим консенсуалним формама. У савременом кривичном процесном законодавству поједностављене па и консенсуалне форме поступања у кривичним стварима намењене су решавању лакших кривичних дела, кривичних дела која имају мањи степен друштвене опасности, што само по себи намеће и мање ангажовање материјалних средстава и времена него у случајевима када се ради о тежим, а посебно о најтежим кривичним делима. Ове форме поступања у кривичним стварима треба да почивају на начелу сразмерности између процесне форме и предмета суђења, и то тако да у тој диференцијацији основна права процесних субјеката представљају граничну линију испод које се не сме ићи на упрошћавање процесне форме. С обзиром на ово, чини се да није у складу с природом споразума дозвољавање могућности његове примене и за најтежа кривична дела. Уз ово, оваквим једним решењем ствара се, сасвим непотребно, и могућност сумње у његову евентуалну злоупотребу о чему се такође мора водити рачуна у његовом нормирању. Ако се овоме дода и чињеница да Законик, начелно посматрано, сасвим оправдано, предвиђа и још две додатне форме споразумевања јавног тужиоца и окривљеног (споразум о

¹²⁰ М. Грубач, *Рационализација кривичног поступка упрошћавањем процесних форми*, Зборник Правног факултета у Новом Саду, бр. 1–3/84, стр. 290.

сведочењу окривљеног и споразум о сведочењу осуђеног) као инструменте откривања и доказивања најтежих кривичних дела, онда изнесени став још више добија на својој оправданости.

Осим тога, решење по којем нема изричитог прописивања минимума испод којег не може да се предложи кривична санкција у понуђеном тексту споразума о признању кривичног дела такође може да се озбиљно доведе у питање. Поред изнесених аргумената који говоре и у прилог оправданости постављања и оваквог једног питања, треба узети у обзир и општу сврху изрицања кривичне санкције.

Уз изнесено, мора се поставити и питање адекватности заштите права оштећеног лица у поступку преговарања о споразуму о признању кривичног дела. Примера ради, наводимо само две чињенице. Прво, о рочишту на којем се одлучује о споразуму о признању кривичног дела оштећени се чак и не обавештава. Друго, оштећени није субјекат права на изјављивање жалбе против одлуке суда о споразуму. Једном речју, Законик не даје инструменте путем којих оштећено лице може успешно да брани своје интересе у поступку споразумевања о признању кривичног дела.

Такође, обавезан елемент текста споразума је, поред осталог, и споразум о врсти, мери или распону казне или друге кривичне санкције. С обзиром на овакву формулацију може се закључити да се странке могу споразумети само о распону казне у оквиру законског распона кажњавања (на пример, казна од три до пет година затвора), а да се суду препусти да у оквиру „договореног распона“ изрекне конкретну меру казне одређене врсте. Ако се по угледу на нека друга законска решења желела предвидети могућност да се странке договоре само о распону казне, а да се суду препусти да, у случају прихватања споразума, у оквиру тог распона изрекне конкретну меру казне, онда се морала прописати и обавеза суда да изведе доказе на основу којих ће утврдити чињенице од којих зависи конкретна мера казне.¹²¹

Потом, када је реч о споразуму о признавању кривичног дела, (а што није случај код споразума о сведочењу окривљеног и осуђеног) једно од решења новог ЗКП које се озбиљно може ставити под знак питања, јесте и решење по којем је предвиђена могућност улагања жалбе против пресуде којом је прихваћен споразум о признавању кривичног дела

¹²¹ М. Шкулић, Г. Илић, *Реформа у стилу „један корак напред – два корака назад“*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд 2012 године, стр.99-100.

од стране јавног тужиоца, окривљеног и његовог браниоца. Више је аргумената који се могу истаћи против оправданости оваквог решења. Прво, споразум о признавању кривичног дела треба да буде институт који за резултат своје примене има ефикаснији кривични поступак. Да ли се оваквим једним решењем то постиже? Сигурно не. Напротив, доприноси се одуговлачењу поступка, и то без икакве потребе. Друго, разлози за могућност улагања жалбе не само да немају своје оправдање већ могу и да говоре о неозбиљној припремљености главних субјеката преговарања и одлучивања о споразуму, пре свега на рочишту на којем се одлучује о споразуму, што не би смело ни да се претпостави.

Осим напред наведеног треба истаћи и да један од елемената текста споразума о признању кривичног дела може да буде и изјава окривљеног о прихватању испуњења обавезе под којом јавни тужилац има право, сходно начелу опортунитета кривичног гоњења, да одложи кривично гоњење, под условом да природа обавезе омогућава да се започне с њеним извршењем пре подношења споразума суду. И у вези с овим, начелно посматрано сасвим оправданим елементом, мора се поставити питање: које су последице неиспуњења преузетих обавеза од стране окривљеног? Како суд може изрећи било коју казну, тј. одредити меру одређене врсте санкције када је став законодавца да је за прихватање текста споразума од стране суда довољно да окривљени до подношења споразума о признању кривичног дела започне с испуњавањем обавезе, односно обавеза. Ако се овоме дода и чињеница да у споразуму о признању кривичног дела чији је саставни део и овај елемент, не мора да буде прецизиран ни крајњи рок извршења преузете обавезе, односно преузетих обавеза, што је иначе обавезно у случају одлагања кривичног гоњења као кључног вида начела опортунитета, онда постављено питање још више добија на својој актуелности.

Имајући у виду наведено сасвим је оправдано што је у покренутом (а неоправдано обустављеном) раду на изменама и допунама ЗКП, посвећена посебна пажња управо питањима нормативне разраде споразума. У прилог тачности овакве констатације најилустративније говори предлог нових решења везаних за начин нормирања споразума које је сачинила образована радна група Министарства правде и државне управе. Међу предложеним изменама истицале су се три.

Најпре, јавни тужилац и окривљени споразум би могли закључити од доношења решења о спровођењу истраге па до изјашњења оптуженог о оптужби на главном претресу.

Осим тога, у предложеном тексту споразума морала би да буде прецизирана и врста и мера казне а не само њени оквири као што је то случај сада. Брисана би била могућност да споразум садржи само „распон“ казне, јер тако нешто не само да не би било правично већ би у пракси било и веома демотивишуће по спремност окривљеног да склапа споразум о признању кривичног дела. С друге стране, како суд онда када је споразум прихваћен не би ни изводио доказе, а то свакако не би, односно не би ни могле чинити ни странке, а суд не би ни био у стању да утврди чињенице од којих зависи мера казне, јер се до њих може доћи само доказивањем, односно вођењем одговарајућег доказног поступка, па се на овај начин избегавају и ти практични проблеми. Поред овог, када је реч о овом елементу споразума, предложено је и то да је његов саставни део и споразум странака о начину извршења казне или о јединственој казни за кривична дела у стицају. Затим, као могући елемент споразума могао би да буде и споразум у погледу имовине проистекле из криминалне активности која може бити одузета по посебном закону.¹²²

О рочишту на којем се одлучује о споразуму обавештавао би се оштећени и његов пуномоћник, с тим да они не би били у могућности да спрече закључење споразума, али би могли да се изјасне о елементу споразума који се тиче имовинскоправног захтева.

Осим тога, предложено је двофазно одлучивање о тексту споразума и другачије је решено питање жалбе против одлука суда о тексту споразума. Сходно овом, суд би прво доносио образложено решење о прихватању, одбијању или одбацивању споразума, а дозвољеност његовог побијања жалбом зависила би од врсте решења. Против решења о прихватању споразума не би била дозвољена жалба. Насупрот овом, против решења којим се споразум о признању кривичног дела одбацује или одбија, жалба би била дозвољена тужиоцу, окривљеном и браниоцу у року од осам дана од дана достављања.

Крајњи резултат доношења решења о прихватању споразума је доношење пресуде којом се окривљени оглашава кривим и код исте би разлози побијања били сведени са четири на један. Она би се могла побијати само ако није у складу са закљученим споразумом. Искључује се могућност њеног побијања по другим основама и на тај начин

¹²² Реч је о Закону о одузимању имовине проистекле из кривичног дела., *Сл.гласник РС*, бр. 32/2013, 94/2016 и 35/2019.

се потврђује озбиљност странака у поступку преговарања о тексту споразума. Како, на пример, оправдати садашње решење по којем је жалба на пресуду дозвољена и по основу да дело које је предмет споразума није кривично дело или да нема доказа за оправдану сумњу да је окривљени учинио дело које је предмет споразума, а само неколико дана пре тога споразум је прихваћен? У склопу овог значајан је и предлог по којем би суд решењем одбијао споразум о признању кривичног дела и „ако утврди да су кривична санкција, врста или мера казне, односно начин извршења казне утврђен споразумом очигледно несразмерни кривичном делу.“¹²³

Истраживање које смо спровели о примени института споразума о признању кривичног дела, на територији Вишег суда у Нишу а за временски период од од 01.01.2018 до 31.12.2018 године, доводи до података који у великој мери оправдавају примену института споразума о признању кривичног дела, те да је реч о институту који се углавном примењује за лакша кривична дела, у раним фазама кривичног поступка и да исти доприноси ефикасности и економичности кривичног поступка и учестало се примењује. Из изнетог можемо закључити да и поред бројних недоумица, спорних питања и неких лошијих законских формулација и решења, споразум о признању кривичног дела је важан институт и требало би га закључивати у сваком конкретном случају када су за његову примену испуњени законски услови. С обзиром на то да је у питању релативно нов институт, који је тек заживео у пракси, приметна је обазривост на страни окривљених и њихових бранилаца у закључивању споразума. У том смислу потребно је на неки начин стимулисати окривљене на закључење споразума увек када је то упутно, посебно имајући у виду да се у кривичноправном систему Сједињених Америчких Држава у више од 90% случајева поступак оконча неким видом споразума тужиоца с окривљеним.

Када је реч о споразуму о сведочењу окривљеног лица, требало би увести посебна правила која се односе на оцену доказа, а с обзиром на посебна својста и интересе лица која овакав споразум закључују. Осим тога, требао би се проширити и круг лица која овај споразум не могу закључити, тако да поред организатора криминалних група одговорних за извршење најтежих кривичних дела, овај споразум се не би требао закључивати ни са лицима која нису била организатори, али су дуги низ година били чланови и имали руководеће функције у криминалној организацији. Обавезна одбрана би се требала увести

¹²³ Министарство правде и државне управе, *Радна верзија Закона о изменама и допунама ЗКП*, Београд 2012.

од почетка преговора о закључивању споразума, како је то случај код споразума о признању кривичног дела. У овом делу треба похвалити законско решење којим се искључује право жалбе на пресуду о потврђивању споразума о сведочењу окривљеног.

Када је реч о споразуму о сведочењу осуђеног лица, законодавац би требао прописати обавезну одбрану и у поступку ублажавања казне, која би следила након закључивања споразума о сведочењу окривљеног лица, а не само до тренутка закључивања споразума, како би се у потпуности остварило право на одбрану окривљеног.

Мишљења смо да су консенсуалне форме вишеструко корисне и то како за окривљеног (који може користити многе бенефите у виду непредузимања кривичног гоњена, ублажавања или ослобођења од кривичне санкције), тако и за суд и тужилаштво (што се огледа у брзом и ефикасном решавању кривичних предмета, смањењу обима посла и сл.), тако и за целу државу (повећање ефикасности и економичност поступака). Наравно, да би исте биле примењиване на правилан и сигуран начин, неопходно је извршити корекцију законских норми, на свеобухватан начин редефинисати поједине институте у складу са изнетим примедбама, а све са циљем спречавања њихове злоупотребе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bacigal Ronald, *Criminal Law and Procedure*, New York, 2009.
2. Garner Bryan et al., *Black's Law Dictionary*, St. Paul, 2009.
3. Kipnis Kenneth, *Criminal Justice and the Negotiated Plea*, Ethics, vol. 86, no. 2, 1976.
4. McCord James, McCord Sandra, *Criminal Law and Procedure for the Paralegal: A Systems Approach*, New York, 2006.
5. Бајовић Вања, *Споразум о признању кривице-упоредно-правни приказ*, Правни факултет Београд, 2009. године.
6. Бајовић Вања, *Споразум о признању кривичног дела – упоредноправни приказ*, Београд, 2009. године.
7. Бејатовић Станко, Ђурђић Војислав, Шкулић Милан, Илић Горан, Киурски Јасмина, Матић Марина, Лазић Радован, Ненадић Светлана, Трнинић Верица, *Примена начела опортунитета у пракси – изазови и препоруке*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца, Београд, 2012.године.
8. Бејатовић Станко, Шкулић Милан, Илић Горан, *Приручник за примену Закона о кривичном поступку*, Београд, 2013. године.
9. Бркић Снежана, *Кривично процесно право I*, Правни факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду. Нови Сад, 2014. године.
10. Бркић Снежана, *Кривично процесно право II*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад, 2016. године.
11. Бугарски Татјана, *Процесне радње доказивања у кривичном поступку*, Зборник Правног факултета у Новом Саду, Зборник сажетака са научне конференције, Нови Сад, 2016. године.
12. Васиљевић Тихомир, Грубач Момчило, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Пројурис, Београд, 2014. године.
13. Васиљевић Тихомир, Момчило Грубач, *Коментар Законика о кривичном поступку*, Београд, 2010. године.
14. Вељковић Владимир, *Реформа кривичног поступка према малолетницима у светлу преговора о приступању Србије Европској унији*, у: Зборник радова „Људска права – између идеала и изазова садашњости“, Правни факултет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2016. године
15. Вилић Константиновић, Слободанка, Костић Миомира, *Различити модели ресторативне правде примењени према малолетним делинквентима, Кривичноправни положај и социјална заштита малолетних преступника*, Ниш, 2012. године.
16. Грубач Момчило, *Рационализација кривичног поступка упрошћавањем процесних форми*, Зборник Правног факултета у Новом Саду, бр. 1–3/84, Нови Сад, 2014 године.
17. Делибашић Вељко, *Основне новине у законнику о кривичном поступку из 2011 године*, Београд, 2016. године.
18. Ђурђић Војислав, *Странацки споразум о признању кривичног дела у кривичном поступку*, Ревизија за криминологију и кривично право, број 3/2009, Ниш, 2009. године

19. Ђурђић Војислав, Чворовић Драгана, Курски Јасмина, Илић Горан, Шкулић Милан, Бејатовић Станко, Матић Марина, *Опортунитет кривичног гоњења*, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2009. године.
20. Илић Горан, Мајић Миодраг, Бељански Слободан, Трешњев Александар, *Коментар Законика о кривичном поступку*, осмо измењено и допуњено издање Београд 2015.
21. Илић Горан, Мајић Миодраг, Бељански Слободан, Трешњев Александар, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Четврто издање, Службени гласник РС Београд, 2013.године.
22. Јовановић Иван, Станисављевић Миролуб, *Поједностављене форме поступања у кривичним стварима, регионална кривичнопроцесна законодавства и искуства у примени, Мисија ОЕБС у Србији*, Београд, 2013. године.
23. Крстуловић Антонија, *Нагодбе странака у сувременом казненом поступку, Хрватско удружење за казнене знаности и праксу*, Министарство унутрашњих послова Републике Хрватске, Загреб, 2007. године.
24. Лечић Бориша, *Споразуми јавног тужиоца и окривљеног*, Академија за националну безбедност Београд, Београд, 2017.године.
25. Милојевић Марија, *Начело опортунитета у поступку према малолетницима у теорији и пракси*, у: Зборник радова студената докторских и мастер студија права, Правни факултет у Нишу, Универзитет у Нишу; 32. Paragraf lex, Билтен бр. 4/2015, Судска пракса привредних судова, Ниш, 2016. године.
26. Министарство правде и државне управе, Радна верзија Закона о изменама и допунама ЗКП, Београд, 2012. године.
27. Николић Данило, *Споразум о признању кривице*, Студентски културни центар Ниш, Ниш, 2007. године.
28. Приморац Дамир, Шарић Семир, *Свједок под имунитетом (свједок покајник) у кривичном законодавству Босне и Херцеговине*, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, год.50, бр.3/2013, Сплит, 2013. године.
29. Суботин Бранислав, *Споразум јавног тужиоца и окривљеног у кривичном поступку*, Правни факултет Универзитета у Новом Саду (завршни рад), Нови Сад 2014. године.
30. Томашевић Горан, *Кривично процесно право- општи део*, Правни факултет Сплит, Сплит, 2009. године.
31. Турањанин Вељко, *Споразум о признању кривичног дела*, Универзитет у Крагујевцу, Крагујевац, 2016. године.
32. Турањанин Вељко, *Споразум о сведочењу окривљеног у кривичном процесном законодавству Србије*, Нова правна ревија часопис за домаће, њемачко и европско право бр.2/2012, Сарајево, 2012.године.
33. Филиповић Страхиња, мастер рад - *Условно одлагање кривичног гоњења*, Правни факултет у Нишу, Ниш, 2017.године.
34. Шкулић Милан, Илић Горан, *Реформа у стилу „један корак напред – два корака назад“*, Удружење јавних тужилаца и заменика јавних тужилаца Србије, Београд 2012. године.
35. Шкулић Милан, *Коментар Закона о кривичном поступку*, Београд, 2011.године.

ОСТАЛА ИСТРАЖИВАЧКА ГРАЂА

Закони и подзаконски акти

1. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, *Сл. Гласник РС*, 85/2005.
2. Закон о потврђивању конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и допунских протокола, *Сл.лист СРЈ-Међународни уговори*, бр.6/2001.
3. Законик о кривичном поступку РС, *Сл. Гласник РС*, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.
4. Законик о кривичном поступку, *Сл.гласник РС*, бр. 46/2006, 49/07, 122/08
5. Законик о кривичном поступку, *Сл.лист СРЈ*, бр. 70/2001 и 68/2002 и *Сл. гласник РС*, бр. 58/2004, 85/2005, 115/2005, 49/2007, 72/2009 и 76/2010.
6. Законом о ратификацији Конвенције УН против корупције, *Сл.лист СЦГ-Међународни уговори*, бр. 12/2015.
7. Закону о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, *Сл.гласник РС*, бр. 32/2013, 94/2016 и 35/2019.
8. Устав Републике Србије, *Сл. Гласник РС*, бр. 98/2006.

Судска пракса

9. Случај Дражен Ердемовић, ИТ-96-22, од 22.05.1996 године
10. Случај Драган Обрадовић ИТ-02-60-Т од 10.12.2003 године
11. Предмет Миомир Николић ИТ-02-06-ПТ

САЖЕТАК

Рад представља детаљну анализу консенсуалних форми које се примењују у законодавству Републике Србије, а како би се дошло до одговора на питање оправданости увођења ових форми у домаћи кривични поступак.

Аутор најпре дефинише и даје образложење начела опортунитета, указује на облике његове примене, с обзиром да је исти нераскидиво повезан са појавом консенсуалних форми, а примена истог, заправо представља примену неког облика консензуса.

Потом се нарочита пажња посвећује споразуму о признању кривичног дела, као најупечатљивијег облика консензуса али начела облика начела опортунитета, те истог дефинише, указује на предности и недостатке овог споразума, и емиријски га проучава, а како би се утврдио обим и успешност примене овог института.

Теријски се обрађују и споразум о сведочењу окривљеног и осуђеног, указујући на сличности и разлике ових облика консенсуалних форми.

Емпиријски део рада посвећен је пракси Вишег суда у Нишу у примени споразума о признању кривичног дела у периоду 2018 године. У раду се разматра успешност остваривања циљева које је законодавац имао у виду приликом увођења института које подразумевају неки вид сагласности између учесника кривичног поступка.

Кључне речи: опортунитет, споразум о признању кривичног дела, споразум о сведочењу окривљеног, споразум о сведочењу осуђеног, емпиријско истраживање.

CONSENSUAL FORMS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

SUMMARY

This work presents a detailed analysis of the consensual forms which are used in the legislation of the Republic of Serbia, in order to answer the question about the justification of introducing these forms into domestic criminal proceedings.

The author first defines and gives an explanation of the principle of opportunity, points out the forms of its application, considering that the same is unbreakably connected to the appearance of consensual forms and the application of the same, actually represents the application of some form of consensus.

Then particular attention is paid to the plea agreement, as the most impressive form of consensus but a form of the principle of opportunity, defines it, pointing out the advantages and disadvantages of this agreement and empirically examining it to determine the scope and success of this institute.

Defendant's testimony agreement and convict's testimony agreement are theoretically addressed, pointing out the similarities and differences between these forms of consensual forms.

The empirical part of the work is devoted to the practice of the High Court in Nis in the application of the plea agreement in 2018. The work discusses the success of achieving the goals that the legislator had in mind when introducing institutes that imply some sort of consent between participants in criminal proceedings.

Keywords: opportunity, plea agreement, defendant's testimony agreement, convict's testimony agreement, empirical investigation.

БИОГРАФИЈА

Милица Лилић рођена је 06.02.1995. године у Нишу. Основну школу „Учитељ Таса“ у Нишу завршила је 2009. године као носилац дипломе „Вук Караџић“. Гимназију Светозар Марковић (билингвално одељење) у Нишу завршила је 2013. године. Основне академске студије на Правном факултету у Нишу уписала је школске 2013/2014 године. Дипломирала је дана 10.11.2017. године, са просечном оценом 9,87, чиме је стекла стручно звање дипломирани правник. Мастер академске студије права уписала је школске 2018/2019 године, на Правном факултету Универзитета у Нишу, на општем смеру, ужа кривично-правна област. Свој приправнички стаж обавља у Нишу у адвокатској канцеларија адвоката др Данила Николића. Од страних језика истиче знање енглеског и француског језика.